Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вӏашагӏкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГӏАЛГӏАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГӏАЛГӏАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера деш ● ШОАТТА, 21 МАРТ, 1981 ШУ. ● № 36 (6326). ● Мах 2 кепиг.

«АССИНСКИЙ» СОВХОЗА НОХЧ-ГӏАЛГӏАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЕЛАРАХ ДОЛА

Нохч-Гӏалгӏай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Юртбоахама продукци пачхаьалкхенга йохьара итталагӏча пятилетка заданеш толаме кхоачашъяраи вӏашагӏъеллача дийнахьа деназ шоазткъе итт шу дизарца дувзаденнеи Нохч-Гӏалгӏай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Сунженски района «Ассинский» совхоза.

Нохч-Гӏалгӏай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-Гӏалгӏай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь И. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный,
1981 ш., 18 март.

НОХЧ-ГӏАЛГӏАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Итталагӏча пятилетка заданеш кхоачашъеча доккхий гӏулакхаш карагӏдувларахи общественни вахаре хьшаре дакъа лацарахи Лакхехьарча Совета Президиумо совгӏаташ деннад «Ассинский» совхоза производстве хьалхалаттарий группана. «Нохч-Гӏалгӏай АССР заслуженни сомий бешамаш лелаер» яха сийлен цӏи еннай бригадира Х. И. Адуевна. Совхоза механизатора М. М. Зимарина еннай «Нохч-Гӏалгӏай АССР заслуженни механизатор» яха сийлен цӏи. Сийлен грамоташ еннай: совхоза бригадира М. И. Гребенника, агронома М. И. Костицана, совхоза шофера Н. А. Понкилова.

Лакхехьарча Совета Президиумо совгӏаташ деннад республика жилищно-коммунальни боахама министерства предприятей хьалхалаттача болхлой группана. «Нохч-Гӏалгӏай АССР жилищно-коммунальни боахама заслуженни болхло» яха сийлен цӏи еннай Г. И. Бурина — «Грозмежрайводоканал» управлене слесара, А. Э. Баташовна — трамвайно-троллейбусни управлене начальника, В. Я. Ерзиковна — трамвая водитела, Н. П. Майбородина — г. Грозне жилищни боахама управлене йоаххагӏйолча инженера, А. А. Орсахановна — «Чечингремстрой» треста экскаватора машиниста, З. А. Хаджиевана — «Чечингремстрой» треста Грозненски юрта РСУ штукатурий - малярий бригадира. Г. Ю. Щедрина — электрически сетий Грозненски предприяте подстанце служба мастера.

Нохч-Гӏалгӏай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота еннай М. Б. Гезимиевна — «Чечингремстрой» треста Гудермесски РСУ начальника, Н. С. Донцана — «Грозгоргаз» треста слесара.

«Нохч-Гӏалгӏай АССР заслуженни гӏишлойхо» яха сийлен цӏи еннай Болдырева Евгения Михайловнана — «Чечингражданпроект» институте технически отдела начальника.

КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъеш

Грозненски ТЭЦ-2 газоэлектросварщик Замотаев Владимир Андреевич коллективе дукха веза къахьегаре тӏера, нахаца безаме, Ӏимерза на хилар бахьан долаш. Моллагӏа а бехктоххаме болх цо чакхбоакх чӏоагӏа хьинар тӏадахийте а йиллача хана а.

СУРТА ТӏА: хьалхалатта газоэлектросварщик В. А. Замотаев.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Коллектив низ болаш йоагӏа

Дӏаяхача пятилетка хьалхарча кхаь шера тӏехьаюсараштa юкъе яр Нохч - Гӏалгӏай гӏишлон управленеца чуйоагӏача Грозненски аьшкабетона конструкцей завода коллектив. Из хӏама дагадоаллар парте Заводской райкома, управлене кулгалхошта.

Фуннагӏа - моллагӏа даь а предприяте болх тоабенза барбоацаш бар. Тӏаккха мичара дӏадоладергда из гӏулакх? Хьалхагӏа фу дича бакъахьа да? Цу хаттараштa жоп дала деза бар завода кулгалхой, партийни организаци.

Цудухьа эггара хьалха лаьрхӏар бригадашта, сменашта юкъе лелаю социалистически яхь вӏаштӏехьйоаккхалга, цуна кулгалделга тоаде. Лакхбир пачхьалкхен план кхоачашъяра деькъе хӏаранена тӏалатта бехктоххам.

Наьха хьинар къаьстта чӏоагӏа айдир парте аргӏанарча XXVI съезда сийна йоаржаьяча яхьо. Масала, хьу чакхйоахача цехерча Уваров Михаил Семеновичи Шапунов Иван Григорьевичи керте латтача столярий-сборщикий бригадех хӏаране дош делар планал совгӏа 500 квадратни метр столярни изделеш арахеца. Цар дӏадоладаь дика гӏулакх шерра хьалаьнар кхыча бригадаша. къаьст къаьстача наха.

Овсарегӏа къахьегара кердя торонаш леха баьлар уж. Цудухьа завода болхлой вӏаштӏехьдаьлар укх шера шин бетта план 25 феврале кхоачашъе. Февраль чакхбалалехьа планагӏа лаьрхӏачул совгӏа 77 эзар сома мехка тейн - тайпара продукци, 385 кубически метр вӏашагӏхетта аьшкабетона изделеш, кхо эзар совгӏа кубически метр бетон, 900 совгӏа кубически метр маркхал. Яиъ эзар совгӏа тонн асфальт, 630 совгӏа квадратни метр столярни изделеш арахийцар. Завода коллективо тӏехьхоачагъяьй технико - экономически хьокхамий шин бетта план а.

КПСС XXVI съезда решенеш толамца кхоачашъяра еррига шийи торонаш оарцагӏъяьхача завода коллективо денгара денга ший производственни хьокханаш тоадеш къахьег укх март бетта а. Хьалхарча ах бетта план дикка тӏехкхоачашъяьй цо.

Б. КОСТОЕВ.

18 апреле — коммунистически субботник

МАССАНЕ А ДАКЪАЛОАЦАРГДА

В. И. Ленин ваь 111 шу дузача дийнахьа къаьстта хьинар айденна къахьега лаьрхӏа ба «Грозненский молочный» № 15 лхача совхоза къахьегамхой. Доккха дикахетар хиина тӏанийцай цар 18 апреле коммунистически субботник де аьнна москвичаша дӏайолаь инициативе.

Совхоза парткомо лаьрхӏа заседани а яь чӏоагӏдаьд цу дезача дийнахьа шоай къахьегамхоша дергдола балхаш. Веррагаш а 1210 саг хургва Еррисоюзни коммунистически субботнике дакъа лоацаш. Хӏаьта царех 770 болхло совхоза керттерча отраслешка къахьегаш хургва. Цу дийнахьа шоай нормаш дикка тӏехкхоачаш а еш индустриальни хьисапе хьажкӏаш дӏаюош а кхашкерж кхы балхаш деш а хургба механизатораш. Цар сацам хьинар ва кходеш къахьега лерхӏ хьайбей фермашкарча болхлоша а.

Хӏаьта совхоза отделенешка таьлаш дӏейогӏаш, улицаши ваькъаши цӏендеш, школашта, столовешта, культура цӏеношта эшараш деш кулг тохеш хургба специалистех, гӏулакхерча нахах 440 саг.

Цу дийнахьа болхлоша доаккхаргдола 1600 сом алапи пятилетка фонде дӏадилв лерхӏ.

КЕРДАЧА ХЬУВКЪАМА ЙОАКХО ЕШ

Урус - Мартановски района «Горец» совхоза механизатораша сиакка гурахьа ялатаи доакъарах дӏайийна 2448 гектара тӏа тайп - тайпара культураш кхею.

— Ниа болаш дегӏадоагӏаш да гурахьа дӏадийна ялат. Цо кхы а дукхагӏа низ Ӏоабергболаш хӏанз хӏара гектара тӏа шишша центнер кхоачийташ минеральни удобренешца подкормка ю. Из болх, дукха хӏама ца эшаш, 2300 гектара тӏа баь баьккаб, — йоах совхоза керттерча агронома Хатуев Шамсудина.

Гурахьа дӏайийнача культурашта подкормка еча овсаре къахьег механизатораша Янгульбаев Шамда, Камаев Шамсуде, Якубов Мовлде.

— Повчан йоацаш ха отте апрель бетта аммиачни селитраца кхы а цкъа подкормка ергъя оаха, — йоах Хатуева.

Шерра дӏадоладаьв хӏаьта цу боахама бӏаьстап юкъе юа культураш дӏаерна балхаш а. Ниъ агрегатаца тиъаь итт гектара тӏа горохи шин бӏаь гектара тӏа доакъари лаьрхӏа горохаца цхьана кени дӏабийна баьинаб механизатораш.

Шоай балха норма кхоачаш ца еш цхьаккха а вац царна юкъе. Хӏаьта социалистически яхье хьалха Баштаров Сулаибеки Хамурадов Хьамзати ва.

Бӏаьстан юкъе юа культураш дӏайийна йоаххаше а шенара свенлаш дӏае йолаергья, тӏаккха — гевараш, дӏахо — ялата хьажкӏаш. Хӏанз органически минеральни удобренешца хьамдеш, Ӏан замалахьа лаьттанца Ӏайна тӏоадал соцаяр дукха макхаш доахаш, культиваци еш кийчдеш да уж культураш дӏаюргйола кхаш.

Органически удобренеш план бурийта эзар тони йоаьш, хӏаьале 17500 тонна дӏайихьай кхашка. Из болх беш «Госкомсельхозтехника» районни объединенера ворхӏи совхозера пхиъ — 12 тракторист ва. Кхашка кхы а цаӏ-ах эзар тони органически удобренеш дӏаяхьа дош денад цар.

Геттара пейза ба совхоза кулгалхой «Госкомсельхозтехника» объединенера новкъостая де баьхнача механизатораша беча балха. Хӏаьта совхоза механизатораштa юкъе массарел а овсарстӏа болх бу Такаев Тӏахӏира. Расуев Ӏаздарахьмана, Оздамиров Анте. Цкъайолча хиин дийнахьара шишша балха норма ю царех хӏаране.

Ишта дика доархӏабу шоай декхарех маккаш довкаш, культиваци еш бӏаьсти тӏеххьара юа культураш дӏаера лаьтта кийчдеш боахка Алиев Солт - Ахьмад, Саев Хьусен, Баймурадов Сайдӏали, Вазгаев Мувса. Дийнахьа юкъера лаьрхӏача 17—18 гектара тӏа мачкя боаккхаш культиваци ю царех хӏаране, норма 15 гектар йолаш. Хӏаьта хӏанз повера свеклаш дӏаера — 540 гектар, хьажкӏашта — 800 гектар, гевараштa — 200 гектар лаьтта кийчдиьд цар.

Боахам лелабара Ӏилманца бакъаь зональни системаш юкъехьхаьрa ларда тӏа алат, доакъараш, кхийола продукци дӏахо дукхагӏа яха еьнна СССР экономически социальни дегӏайоалаяра парте XXVI съездо тӏанийчача Керттерча лостамаш тӏа. Цу дешашка хьежжа индустриальни технологегӏа кхеяра дукхагӏа культураш дӏае лерхӏ укх шера совхозе. Масала, хьажкӏаш 800 гектара тӏа, гевараш 800 гектара тӏа кхеергья цу хьисапе.

— Уж культураш дӏае йолаяра дерригa кийча да, Ӏалашдаьд дӏадуьча лакхача боарамга дӏакхоачадаь фу, ма эшша йолаш я минеральни удобренеш, кхыдар. Цул совгӏа, дерригa кхаш хьаьндаьд органически удобренеш совгӏа минеральни яраш а товеаш, — йоах Хатуев Шамсудина.

Дика хьувкъам кхебара чӏоагӏа моакъарло е мегаш цхьа кхоачамбоацар яийсденнад совхозе, цун кулгалхой беж а боацаш. Ишта, 1800 гектар лаьтта да боахаме хий дуллаш. Цувах 345 гектара тӏа хиша системана реконструкци е йолаьяр дӏадахача шера «Чеченингушводстрой» управленена чуйоагӏача шолгагӏчен итталагӏчен ПМК-аша.

— Хий доагӏаш хиина къаьна каналаш лаьтта тӏахьенха дӏа а дикъа, керда аьшкабетонни лотокаш уттаеш даха доладаь каналаш даьха а ца доахаш соахка ноябрь бетта дӏабахача деназ гучабаланза ба цу ПМК-ай болхлой, — йоах совхоза инженер - гидротехника Атабаев Адама. — Из бахьан долаш ворхӏ бӏаь гектара тӏа хий дилла йиш йоацаш да тхо.

Из кхоачамбоацар дӏадаккха совхоза новкъостал де хиша система реконструкци яра балхаш дӏахо дӏадахьа а уж ма хулла сихагӏа чакхдаха а лакхе йийцача ПМК-ай болхлой декхарийла бе беза «Чеченингушводстрой» управлене кулгалхоша.

М. ХАМАТХАНОВ.

Шерра доерзадаь дӏахьош да кхашнара балхаш Грозненски района «Загорский» совхозе. Кхаь дийнахьа болх баь 129 гектара тӏа горох дӏа а йийна, хӏанз доакъара лаьрхӏа горохаца цхьана кен дӏабуваш ба механизатораш. Ялх сеялкаца бу из болх.

Геттара овсаре къахьег йоккха балха опыт йолча механизатора Матаев Ӏаббаза. Са тессача деназ боад къоалабаллаца къахьегаш юкъера лаьрхӏача 40—45 гектара тӏа дӏабув цо горохаца кен, норма 32 йолаш.

СУРТАШ ТӏА: 1. Кхашкара балхаш деш боаххача механизатораштa юкъе хьалхалатта Матаев Ӏаббаз. 2. Совхозе горохаца цхьана кен дӏабуваш йола агрегат.

И. ОКАРОВА сурташ.

УКХ ШЕРА 19 МАРТА ШУРИЯ ФЕРМАША БАЬЧА ВАЛХА ХЬОКХАМАШ ТОЙТАШ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	Хӏара Ӏаттагара дийнахьа яькхар (кг): 1980 шера 19 марта	1981 шера 19 марта
Ачхой-Мартановски	4,9	5,4
Грозненски	5,2	5,7
Гудермесски	6,1	6,5
Малгобекски	4,2	4,8
Надтеречни	3,4	5,4
Назрановски	5,2	4,9
Наурски	4,8	6,4
Сунженски	3,8	5,1
Урус-Мартановски	5,3	4,9
Шалински	4,8	5,0
Шелковской	6,8	7,4
Республике гӏолла	4,9	5,6

ПАРТЕ ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЕРГЬЯ!

Республика партийни актива собрани

Хьалха хоам баьча бесса, укх шера 18 марта областной парторганизаце партийни актива собрани хилар: «КПСС XXVI съезда итогехи съезда решенешкара а КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева доклада-гара а хьадоагӏача Нохч - Гӏалгӏай областной партийни организаце декхарехи» доклад йир парте обкома хьалхарча секретара **А. В. Власова.** Цо аьлар: XXVI-ча съездах боккъонца дерригдунен - исторически лоархӏам бола событи хиннай, цо къаьста а хоадамбеш а дола жопаш тӏийннад хӏанзарча хана эггара лоархӏамегӏа долча хаттараштa, дӏахо йодача хана дола ниийса декхараш оттадаьд. Вай парте исторена юкъеяхай из сийлахь доккха хӏамаш дара съезд а хиина, доккха дакъа лаьцад коммунизм хьалъяра теори практикен дегӏайоалаеча.

Съезд чакхъяьлар лакхача идейностеи айххача бартеи хьалашка, энтузиазмаи творчески хьинар айденначеи атмосфере. реализмаи гӏулакх довзаш болх барей, парте ниих а коммунизм хьалъяра сийлахь - доккхача гӏулакхо керда толамаш доккхаргхиларах а тешара кӏийлен тӏа.

Съезда балха эггара лоархӏамегӏа дола дакъа хилар «КПСС XXVI съезда йола КПСС Центральни Комитета Отчети чурача а арахьарча а политика даькъера парте аргӏанара декхараша» аьнна йолча КПСС ЦК Генеральни секретара докладах.

Цу кӏоаргга аргументированни долча творчески марксизма-ленинизма документа тӏа боккъонца йолча классови позицеш тӏара дерригa чулоацаш анализ яь вай Даьхе экономически социальни дегӏаахара итогий, дунен тӏа хӏанзарча хана латтача хьала, парте политически, организаторски, идейно-кхетам балара балха, белгалъяьккхай вай мехка коммунизм дӏахо хьалъяра шерра программа, КПСС чуртеи арахьарчен политика керттера лостамаш хоададаьд. къестае сааш йола кӏийлен тӏара проблемаш гучаяьхай, белгалдаь декхараш кхоачашдара хаьдда дола наькъаш хьахьекхад.

КПСС ЦК Отчетни доклада хӏара положение, хӏара муӏаро чулоац къахьегама наькха социалистически Даьхе дӏахо тоаярен хоаьярен ленински хьисапе йоанхо яр. Советски халкъа низаш цӏакха а кхоачалург ца хиларах, марксизма-ленинизма сийлахь-йоккха идеяш котъярг хиларах бола тешам.

Съезда решенеша, КПСС ЦК Отчетни докладо чулоачача положенешей вывода шеи хьейийлдай вай партена а мехка а хьалхашка керда горизонташ, коммунизм хьалъяра кердача этапа тӏа лоаттабергболчв къэсама стратегии тактикеи къоастаяьй.

Съезде белгалдаьххача тайпара, парте политикан беррига практически балхеи керттера декхар хила а хинад, да а да, хург а да шерарча къахьегача наьха вахара хьал тоадара йоакхо яр. Халкъа боахамо чаккхьяьнача пятилетке даьхача толамаша, СССР экономически низа совбаларо йиш хилийтар кховзткъе итталагӏча шерашка халкъа вахара хьал тоадара шерра программа чакхъякха. 32 миллиард сом дар алапеш, пенсеш, пособеш, кхыдараш лакхдара тӏадерзадаь дола пачхьалкхен юкъара гӏулакхаш кхоачашдара хьожадаь. Халкъа эшача товарий производство цул хьалхарча итт шерана ниийсдича шозза хӏана яггӏац аьна дегӏаера цу шерашка. Кховзткъеи итталагӏча шерашка наха чубаха хьалдаь цӏеноши кховзткъалагӏча шерашка городашка хиннача еррига нах бахача цӏеной фондал совгӏа да.

Ала деза да, коммунизм хьалъяра кердача этапа терхам тӏаозаш йола белгало халкъбоахама дӏаний социальни лостам чӏоагӏбалар хилар. Из хьахьоккх целевой продовольственни программа оттаяро, экономике принципиально лоархӏаме хувцамаш долга Ӏалашдаро, вешта аьлча производства средстваш лоаттаеча «А» группа темпаш шийсийта халкъа эша товараш арахецача «Б» группа доакъош дегӏаахара темпаш лакхъяра тӏадерзадаьча гӏулакхаша. Халкъа вахара хьал дӏахо лакхдара шеррача программа чулоац наьха вахара эггара тайп-тайпара йола оагӏонаш. Ишта, сага сиха йола реальни доходаш 16—18 процент лакхъеннай, хӏаьта потреблене общественни фондаш — 20 процент. Кердача пятилетке хьалдергда 530—540 миллион квадратни метр йола наха чубаха цӏеноши. Дӏахо дегӏайоагӏаргья халкъа образовани, медицински гӏулакхаш дар, культура.

Дӏахо А. В. Власова йоах, КПСС XXVI съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеча хаьлда дола дакъа лаца дезаш ба вай республика къахьегамхой а.

Хӏанз укх сахьате оттаеш латт, съездо тӏанийчача СССР экономически социальни дегӏаахара Керттерча лостамашка хьежжа йола Нохч-Гӏалгӏайчен пхе шера плани хӏаьта ишта 1990 шерега кхачалца йолча юкъа из экономически социальни дегӏаахара перспективаш.

Деаткъалагӏча шерашка вай чакхданкха деза экономика интенсификаце новкъа якхар, кхоачашде деза социалистически экономика эффективность дӏахо лакхъяра тӏадерзадаь керда гӏулакхаш. Эффективность лакхъяра тӏадерзаде деза Ӏилма-технически прогресс сихъяр а, производственни потенциалах кхы а хьаькъалагӏа пайда эцар а, балха дикал лакхъяр а, довл дара методаш а, управлене даькъера политика а. Ишта да, новкъостий, КПСС XXVI съездо дӏадехараш, ишта да хана хьаштдараш. «Нагахьа санна из формула практически гӏулакхий меттала яьккхача, — йоахэр новкъоста Л. И. Брежнева КПСС XXVI съезде яьча доклада тӏа, — из латт эггара хьалха производствах хьахулараш цунга дӏадодачул сихагӏа дегӏаахa дезаш хилара, производствана юкъехкхуьла ресурсаш кӏезигагӏа а йолаш цунах хьахулар совдаккха йиш хиларах...»

- Из да экономикана кулгал деш партийни, советски, боахама органий балха ларде латта дезар.

Хьаэцаргда вай воай халкъа боахама базови доакъош, эггара хьалха доагора-энергетически дараш а эцар. Лакхе дийцача дӏадехарашка хьежача «Грознефтеоргсинтеза» хӏанале а цхьайола опыт я. Итталагӏча пятилетка шерашка мехкдаьтта чакхдоахача заводашта реконструкци еца дӏадахад 124 миллион сом. Болх бе йоланийтай бархӏ объект, установка, керда производство. Мехкдаьтта чакхдахара боарам кӏезиг-дукха мара лакхбеннабеце а, цо Ӏалашдаьд продукце дикал чӏоагӏа лакхлулга, оргсинтеза продукци хьаалар 12,5 процент лакх а деш. Къахьегама овсарле 15 процент лакхъеннай.

Цхьайтталагӏча пятилетке чоалханетӏа хургда декхараш. Чакхдоаннача мехкдаьтта боарам башха лакхлургбац, долче, вай даха деза производствана интенсификаци яра новнъа. Предприятеш сеца а ца еш реконст-

(Дӏаходдар 2—3-гӏчен оагӏонт тӏа).

ПАРТЕ ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЕРГЬЯ!

(Дlадолалар. Долалар 1-гlча оагlо тlа).

рукци а эзаргъя дукхача болх беш йолча установкаштех производстваштен, уж хIанзарча ханарча оборудованеца Iалаш а еш.

ХIанз йолаш йолча цхьайолча установкай метта хьалъе еза Г—43-107 яха каталитически крекинга комплекс, дизельни доагори керосиник гидроцIенду установка, кхьираш санна йола керда, дерригача хIанзарча хаяо дIадехарашка хьекна йола керда установкаш. Цунца цхьан «Грознефтеоргсинтез» объединенен цуи ерригача заводашкен овлангара лакхбе беза боахама доал дара боарам. Къайле йолаш мачад тахан укхаза парафинаши дьатташи арахецача установкаех, сернокислотни алкилировани, каталитически термически крекинга низалех во пайда эцар хилар. Дас эцачох тарра эцац пайда энергетически ресурсех, дукха мах дIабодача химически реагентех. Iалаьмате дукха доа мехкдаьттех мехкдаьтта продукташи. Из дерригга беза мухь а хиле Iотlадуж производства эффективноста.

ЛоархIамаша хьахьокх, лакхе йийцача а кхыча а объекташта реконструкци яро, хIанз долаш долча низалех, бийдала а кхыча а ресурсах кхетамца пайда ийбаро мехкдаьтта чакхдахара процесс дика кIоартбе йиш хулийташ хилари кхыметтел хIанз цуи долаш дола боарамаш ца хувцаш а, шера арахеца бос бола мехкдаьтта продукташ 1,3—1,5 миллион тонн совъяха, цу даькъе 1 миллион тонн высокооктанови бензинаш, 300—350 эзар тонн мехкдаьтта химена бийдал а болаш.

Продукци дукха а дукхагIа яккха йиш йолаш да республике керттерчарех дола вом дакъа — мехкдаьтта промышленность.

Новкъоста Н. А. Тихонова доклада тIа белгалдаьд из проблема къоастаяра накъаш. Скважинаш хьалъяра индустриальни методаш шерра юкъейоалара кIийлех тIа керда мехкдаьтта доалла моттигашта сихха промышленни разработка яр. Мехкдаьтта тIоанашта воздействи яра керда методаш шерра юкъе а кхуваш цуи чотах совдаккха деза хьадоаха мехкдаьтта.

Цу даькъе вай Iоахьй кхоачамболлаш йола опыт, хIаьта белгалдаьккха ма хиллара, «Грознефть» объединене каналхьалха кхоачашйир валаваш дегIаккуваларен мехкдаьттен гази яккхарен иттлагIча пятилетка заданеш. Цу карагIдаьнначук лакха мах бу парте обкомо.

«Кхомбара, вайга долаш долчох ма могга бизззагIа, дикагIа пайда эцара, нердача хьисапе къоастаде дезаш да доалдара дола дукха дешаш» яхача XXVI съезда указанешкара нагахьа санна вай гIулакх дIадоладича тIаккха ала дезаш да объединене кулгалхоша, партиомо, партийни организацеша кхоачаш ца деш дукха дус аьнна.

Вай цкъа санна дукхаза дийцад стабилизаци а вIаштIехьдаларах, доаккхаш долча мехкдаьттан газен боарам лохлулга соцадарах, цхьабакъда объединене хIара шера шийна практике планированию доаккхаш дола мехкдаьттен газа кIезигъялара. Вахъахьа дий теш из? Сона хет дац аьнна. Объединене мехкдаьтта чекхдоахача предприятешка хIанз а тIехьа ерригача торонех бизза пайда ийбац.

Укх тIеххьарча 20 шера керттерча даькъе доаккхаш дола мехкдаьтта (94—96 процентага кхачалца дар) доаккхаш да дукха йоацача мехкдаьтта кIеж еттачех мезозойски скважинашкара, объединенерча фондах 12 процент мара а яц уж. Цар технически хьала, царна капитальни ремонт яра чIоагIа лоархIам бу, хIаьта из кийса а да, иштта гIулакх ду ала йиш яц къаьнача мехкдаьтта доаллача моттигашта.

Итташ шерашка нанагаюческий тIоанашкара доахаш долча мехкдаьтта хьалхагIе а баьча маьхо хьахьекхар уж республике мехкдаьтта даккхара хоадамболлаш йола резерв хилар, хьадоаккха мехкдаьтта совдаккхара йолча кердача методашца: йIовхала ярца, лакха давлени а йолаш газ чуахийтарца, дикагIа скважинаш цIенъюдургйола хий чуахийтарца, кхычарца иманашна а йолаш. Уж цIераш яьха методаш юкъейоалайича тIехьа тIайоагIача хана торо хулийтаргъя кхы а сихагIа итташ миллионаш тоннаш дIахо кхы тIа а хьалйоахилга. Хьадоаккха мехкдаьтта совдаккхара йолча кердача методех пайда эцара долча Iилман - тохкамен промысловни балхий планага хьейоха белгальяьха мероприятеш практически чакхъяхара даьи балхаш даьд укх тIеххьарча кхаь шера. Цхьабакъда, карагIдийнараш хIанз а тIехьа лоадам болаш дац.

Вайна хетачох, мехкдаьтта даккхара, хьагулдара, кийтдаре, дIадахьийтара, скважинашта капитальни ремонт яра, производственни процессашта автоматизаци механизаци яра а дешаш комплекси къоастадаро мара торо хулийтаргъяц тIоанашкара хьадоаккхаш дола «Iаьржа дошув» дикка дукхагIа даккха.

Тахан вай «Грознефть» объединене коллективашта хьалхашка оттаду декхар — хIара шера доаккхача мехкдаьтта боарам 7,5 миллион тонн хургболаш Iалашде, дIадо а из лакхъяра йола предпосылкаш хьакхолла а аьнна.

Къаьстта чIоагIа терко е езаш а бокъонца кердача хьисапе къоастаде дезаш а да туха кIалара юрсин тIоанаш тохкилга, из ба республика мехкдаьтта промышленность дегIайоалаяра керттера лостам. Цхьабакъда, иттлагIча пятилетке укхаза кийсделар цIенхаштара кхоачамбоацараш. Туха кIалара юрсиц тIоанаш тохкаш бурув а тохаш скважинаш йоваш йолча бригадех цхьанне а кхоачашъяннзар дIадахача шера планаши социалистически декхараши. Де дезар да цу лоархIамегIарча проблеме йола отношени овлангара дене хийца а хийца укх шера юрсин тIоанаш тохкилга кхьнмел чухьнахьа йоацача скважинашка чакхдаккхар.

Газовикаши газ чакхйоахараши декхарийла ба газ чакхйоахача заводий мощносташка хьа ма буллу болх байтара чотагIа дIахо а производства объем лакхъелга Iалашде, арахецача продукце номенклатура шеръе, мазута, кхыйолча мехкдаьтта продукташта метта производственни объекташ «сигал бессарча доагорца» боарамагIех тешшамеи Iалашъергйола республика газотранспортни система эргаяккха.

Машинаш яри прибораш яри перспективаш хьоаха а еш, докладчика аьлар, цхьайтталагIча пятилетке промышленни производства из дакъа дегIадоаладе оттадаьд 20 процентага кхоачаш. Из духхьал республика халкъа боахама дIадехарашка хьежжа ца хиларал совгIе, цо кхоачашдац машинашъеча продукци 1,4-зза дегIайоалае лерхIаш дола мохк экономически дегIаахара долча Керттерча лостамаша дIадехаш дар а. Вайна хет, аьлар А. В. Власова из задании кхоачашъярал совгIа тIехкхоачашъе а вай торонаш я аьнна. Хьалхарча даькъе болх бе йолалийта еза чура резерваш. Хьаьцаргда да вай, масала, станокашкен оборудованегси болх байтилга. Цар сменноста коэффициент дукккхача хана деиз 1,3, тIехйоалаш яц, хIаьта цхьайолча предприятешка 1-нега мара кхоачаш яц из. Иштта из дале а предприятешка шин сменагIа мукъагIа болх бича торо хургья производства объем дикка дукхагIа хилийта.

Цул совгIа республике машинаш ю производства объемаш дIахо а лакхъяр дукхача даькъе тийша да шин ханнахьа реконструкци арахи болх беш йола предприятеш шеръярахи. Цу лостамагIа вай бе безаш бокха болх ба. Транспортни машинаш ю, «Автоспецоборудоване» яхача опытно - экспериментальни, радиотехнически санна йолча предприятешка, иштта кхы цхьайолча предприятешка технически технологически къаенний, реконструкци яра йола мероприятеш кхоачашъяц, цо тIехьатетт керда продукци кхара а ерзаль арахеца йоласлча. Къаьстта из лоагIаш да «Трансмаш» завода, производстве хьа ца ийташ социалла къаснннай цига хьаеш йола прицепаш.

«Электроприбор» заводе, масала, чурча торонех пайда ийбелга тоадара чотагIа пятилетнагIа арахеца продукци 25 процент мара тIаккхетийта лерхIац, нагахьа санна реконструкци йича шозза дукхагIа хурьар арахеца продукци.

Бокъалдар аьлча, машинаш ечен прибораш ечен реконструкци яри нердача технологеца Iалаш яра санна дола дош йий ханнахьа оттадаьн нрен да, цу проблема тIехьа тIагIертта а чIоагIа а болх бе беза вай, КПСС XXVI съезда дIадехаш ма хиллара. Реконструкци ярца цхьана хьажа дезаш дешаш да дIахо а мощносташ дукхагIа хулийтилга, керда предприятеш хьалъелга. Уж Iалашъяра мел эша къахьетама ресурсаш вай йолаш хилча хIаьта а ваьта а.

Мехкдаьтта доахачен чакхдоахачен, машинаш ечен прибораш ечен даькъе декхараш оттадеча хана вай йиш яц Iилма дегIаахарцара уж дIакъоастале. Л. И. Брежнева ма аллара Iилман технически прогресса лардий лард я из. Парте областной комитето массаза терко а яьй, я а ю Iилман - технически институтий балха, лакхерча школа. Дика мах бу вай ГрозНИИ, «Промавтоматика» Iилман - производственни объединене, «СевКавНИПИнефть», кхыча Iилмий учреждений инженераша. Iилманхоша лаьча дукхача Iилман разработкай.

Цхьабакъда, парте XXVI съезда дIадехарашка диллача, Iилман - технически институташ керттера проблемаш къоастаеча хана кастаста юстаре юс аьнна, шоай Iилман балхий планашта цар юкъекхухь нагий, кIезига лоархIам бола темаш, ала йиш йолаш да вай. Керда техникен прогрессивни технологически процессаши кийчъеча а караерзаеча а ла мегаргйоаца мело си моттигаш нийслу.

ЦIенхашта Iоттар е езаш я Iилман болхлоишта йистеяьна разработкаш производствана юкъейоалайитара доагIаш дар тIагIертта хьа ца дехарах. Масала, иттлагIча пятилетке ГрозНИИ хьаьча регламентех духхьал 50 процент арам мара производствана юкъейоалальяц. Дукхача хана деиз скважинаш хьалъеча пайда ийбац буровой установкаш вIашагIйоххаре ха дикка лбацъеш йолча «СевКавНИПИнефть» кийчъяьча крупноблочни оборудованех, палаточни укрытех, смении лардех.

Кхоачамболлаш пайда ийбац вузий Iилман потенциалах. ХIаьта ховш ма хиллара укхаза болх беш ма вай Iилмай 29 доктори 325 кандидати — уж ба республикерча берригача дипломированни Iилман болхлоех 57 процент. Цар дикка дукхагIа де йиш йолаш да хIанз дечул.

XXVI съездо, дувц докладчика, белгалйир цхьайтталагIча пятилетка принципиальни бацхало — промышленноста «Б» группа отраслей продукци «А» группа отраслей продукцеца кийсйича сихагIа дегIаухаргдилар. Цуна бIаргагу вайна советски маькъа вахара хьал-торо айяра партен правительствай еш йола Iоакхо практике чакхйоахилга.

XVII областной партийни конференце вай шерра дийцар цу даькъера воай декхараш. Царех цхьадараш дагадохийтаргда аз. Швейно - трикотажни баракъаш 42 процент дукхагIа дергда, когагIирс — 13,6 процент, мебель — 28 процент, радиоприемникаш — 12 процент. Моттигерча промышленноста 1,5-зза дукхагIа товараш арахецаргда, бытовой гIулакхаш 1,7-зза гаргга дукхагIа дергда. ДукхагIа хьа а дергда бахача нахага дохнарг а да кхачен товараш.

Иштта сиха дегIадахнар дика да. Вакъда, из дац бахача наьха хьашта дизза кхоачашдергда яхилга. Нов. Л. И. Брежнева доклада тIа белгалду, халкъа хьал-торо айяра парте беча балха тIа эггара бокхагIа лоархIам болаш да халкъа эша товараш дукхагIа арахецари, цар дикал айяри, маха гIулакхаш делга дегIадоаладари. Цу гIулакха хьакъехьа ль критика вай балха а йиза йоагIаш я.

Республико шер - шера кхоачашъяц халкъа эша дукха товараш арахецара план. ИттлагIча пятилетке промышленноста предприятеша Iалашдаьдац тийга баракъаш, тIоарска нога гIирс, консерваш, кондитерски изделеш, продукце, кхыдола тайпаш арахецара заданеш кхоачашъелга.

«Цу дерригача гIулакхаша, — аьлар Леонид Ильича, кхы ца а гоедеш порядок оттае еза...» хетаргахьа, хIара денна хоттараш долча товарашца мах Iалашбеча, царна гIулакхаш деча моттигерча тороний, моттигерча резервай миссел лоархIам болаш халкъа боахама цхьаккха а дакъа дац. Халкъа депутатий ерригача Советаша хьадда гIулакхаш де деза промышленни товараш хьеделген бахача нахага дохнари тоадура...

-Декхар чIоагIа хоадам беш да, хIаьта вай из кхоачашде а деза Бакъда, тамаш йолаш да моттигера, кхачен промышленность, бытовой гIулакхаш делга дегIадоаладара пхе шера планаш тIа НГIАССР Госплано производство тIаккхетара лоха темпаш оттаяр. Оаха кхетаду ма хала да гIулакх эргадаккха, кхы тIа а низалаш хьакхолла хала долга, кхетаду моттигерчел кхачани министерствай хIанз йолаш йола база тахан дIадехараша ма яхха йоацилга. ХIаьта а из проблема къоастае еза, къоастаяза ярг а яц.

Докладчико ма дарра дийцар тIайоагIача хана продукцега дIаухийта материалаш кIезигагIа хилийтар, бийдал, доагор, энерги, металл, цемент, кхыйола материалаш кхом беш дIааххийтар мел боккха лоархIам болаш да. Мехкдаьтта, кIора, металла хIара тонна кхонрах боала пайда тIа-тIа чIоагIагIа хоалуш ба, хIаьта царех дика пайда ца эцарах хула зе а дукхагIа хоалу. Халахете а йоах А. В. Власова, вай массаза а дикача дас санна леладац материальни рузкъаш, дукха доаду уж. Арахецача продукцега дIадода металл кIезигагIа хилийтара болх мела бу «Красный молот», «Автоспецоборудование» яхача заводашка. Республике хIара шера шолхаш хулаш а кхы отходаш хулаш а дов 20 эзар тонн гаргга металл. Из иштта дале я отходаш кIезига хула порошкови кхыйола технологи юкъе мела йоалаю. Дуккхача предприятешка йIаьха ха йоал Iаьржа металлаш, электроэнерги, бийдал, материалаш дIааххийтара нормаш ца хувцаш. Бакъда, чIоагIа тIатеIа шерагара шерага доалаш чакхдоахаш дош списани ю 300 эзар тонна гаргга мехкдаьттана. 1980 шера электроэнергии доагори доагIачул тIех дIадахийтад цементни заводо, Нохч-ГIалгIай транспортни управлене, «Чечингколхозстрой» объединене, гIишлошъеча Нохч-ГIалгIай управлене, кхыча цхьайолча предприятеша. Масала, «Терек» яхача объединене йоагIачул совгIа дIаяхийтай 3,4 эзар кубометрал совгIа хьун материалаш.

БоагIача тайпара пайда эцац вай металлоломах а. «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» объединенешка шераш доах списани яь емкосташи металлоконструкцеши дIа ца йоахаш. Дукха металлически ломи отходаши я «Чечениигушвино» объединене, юрта боахама министерства колхозашкен совхозашкен.

КПСС XXVI съезда решенеша, гIулакха хьаштаца дIадех белгалдаь а кхы дукха а кхоачамбоацараш дIадоахилга. Из ца дича республика экономика тешшамеи динамичнох дегIайоалаяра дог доахилге яц. «Вай, новкъостий, хIанз ма дIаккхоачаргболаш да эггара доккхагIен чоалханен декхараш кхоачаиде, — аьлар Отчетни доклад еш нов. Л. И. Брежнева.

— Бакъда, экономически политика юкъмоттиг а хинна дIаотт чоалхане доацаш а хIара денна деш ма дий аьнна хета а гIулакх — общественни рузкъага дика да санна хьажар, вай мел долчох бизззан ма боаггIарен пайда эцар. Цуна тIаерзаль хила еза къахьегама коллективий инициативаш, партийно-массови болх. Цуна тIаерзаль хила еза технически политика а, капиталовложений политика а, планови, отчетни хьокхами система а. Экономика кхом беш хила еза — иштта да хано дIадехар.

СССР Госснаба заданеша хьежжа республика предприятешен организацешен 1981 шера кхое еза 5 эзар тонн гаргга Iаьржача металлий прокат, 5 эзар тоннал дукхагIа цемент, 12 эзар кубометр хьун материалаш, 83 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 259 эзар гигакалорий йIовхала энерги, 8 эзар тонн автомобилий бензин, 6 эзар тонн гаргга дийшкашка доагаду доагор. Дерригача боахамашка, ерригача отраслешка отта а яь юкъеяхьа еза ресурсаш кхоара мероприятеш, прогрессивни техника, отходаш кIезига хулеш отходаш ца хулеш технологи юкъеяхьар, дикагIйола опыт шерра дIайоержаяр чу а доагIаш.

КПСС XXVI съезда балха юкъе дикка моттиг дIалаьцар транспорто, дIа-юха кхухьача мовхьех аханел совгIа дараш кхоачача машинаькъа болх къаьстта а лоацаш. Съездо боккхагIа лоархIам болча декхарий мугIаре дIаоттадир халкъа боахама хьаштаца дIадехарел машинаькъа болх тIехьабуеш хилар дIадоаккхилга.

КIезига хIама дац деш Къулбассда - Кавказски машинаькъа Грозненски отделене болх тоаара. Из технически кхы тIа а кийчъярген социальни проблемаш къоастаяргеи дIаухийта капитальни вложенеш тIа-тIа дукхагIа хулаш я. Алхха цхьан иттлагIча пятилетке 38 миллион сом гаргга хиаар уж.

Цхьабакъда, кхоачамбоацараши тернал ца деш дисараши хIанз а кIезига дац машинаькъахой балха тIа. Производственни гIулакхий цхьаццадола хьоккхамеш ийслегIа пятилетка чакхйоалаш хиннерал дика вогIа дар 1980 шера. Грузооборот 12 процент хIана ялашар аьнна кIезигьелар, чIоагIа лохъелар къахьегама овсарле.

Комплексни транспортни программа кийчъе еза вай, хIаьта цу тIа оттадаза даргдац транспорта дерригача тайпашта — машинаькъен автомобильни — координаци чIоагIагIа еага, транспорто доадер кIезигделга, цу тIа оттадаь хила деза пассажираш дIа-юха кхувлара гIулакх цIенхаштта тоаделга, комфортабельни вокзалаш, автобусни станцеш хьаелга, деча гIулакхий лакха культура Iалашъяра тIаерзаль ерригга мероприятеш.

ЦхьайтталагIча пятилетке бехктоккхаме декхараш кхоачийде дезаш ба республика гIишлонхой. ДIахо дергда промышленноста предприятешта реконструкци яра, юртбоахама производства база кхы тIа а чIоагIъяра балхаш. Шерра масштаб йолаш хьалдергда чуIе цIенош, просвещене, унахцIено лоцаяра, коммунальни, хийбоахама гIулакхашта лаьрIа объекташ.

Уж декхараш кхоачашдаре гIишлонний конвейера ерригача звеньяшта — проектировщикашта гIишлонхоштеи, автотранспортникашта а заказчикашта а дукхагIен дикагIен координаци е еза. ТIатеIа юкъекхахьа еза бригадни подряд, хьалха латтача коллективай производства новаторийн опыт.

1981 шера капитальни вложенеи ерригача объемах 407 миллион сом дIадахийта. 190 миллион сом гарггача ахчан маьха гIишлон - монтажни балхаш де деза республике. Декхар оттаду дерригга хьалде дезача цIеноех 200—220 эзар квадратни метр чуIе цIеноши хьалде а эксплуатаци дIадала а, социкультбыта объекташ хьалъярен болх бе йолаялийтарен программа хаиал хьалха кхоачашъе. Маьхка завод, Къулбаседа-Кавказски птицефабрика. Урус-Мартанера 240 маьнги чуоттабе лаьрхIа йола больница, Аргунера 600 моттиг хургйола культура ЦIа, педагогически институт хьалъяра графикаш бокъонца кхоачашъергйола гIулакх де а уж гIишлош оттаяьча хана эксплуатаце дIалуйта Iалашде а деза.

ГIишлош хьалъяра производство кийчъяран вIаштIехьъяккхарах, бригадаша, цехаша балха овсарле лаха йолаш болх бара эша хьалаш вIаштIехьдахара, хилаяза ярг йоацача материалашца шоай ханнахьа Iалашъяра хьалхара гIишлон - монтажни организацей боахама кулгалхой, специалистий, инженерно - технически болхлой бехктокхам лакхбе беза.

КПСС XXVI съезде белгалдаьхар, вайна хьалхашка латта проблемаш къоастаяга дукхача хьале халкъа боахама планировании управлении яра боарамах тийша хилар. Халахете а, хIанз а тIехьа нийслу вайна планировани стара кхоачамбоацараш меттел, номенклатурани ассортиментан йола заданеш юкъагIйоахаш, планаш тIехьайоахаши кIезигъяргахьа хувцаши йола моттигаш а, хьакхайкадир докладчика.

Укх шера шин бетта производства объемаш совхарча боарамца кийсйича лохъяй 30 предприяте, болх беча цхьан сага лаьрхIача кIезигъяй уж 25 предприяте, хIаьта 6 предприяте вIалла кхоачаш а яьац къахьегама овсарле лакхъяра план.

Шин бетта 17 предприяте перерасход яьй продукци арахецарга бодача маьха, хIаьта из бахьан долаш продукци арахецарга бода мах лохбара план кхоачаш ца еш йисай ерригa республика.

ТIехьаюсарашта юкъе — йоккхий предприятеш: «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез», «СевКавнефтепереработка» яха объединенеш, электромеханически цементни заводаш, кхыйола предприятеш. Арахецача продукце керттерча 43 тайпах 11-нена план кхоачашъяьяц, хIаьта 23-нена производства объемаш лохъялийтай.

Воча хьалтIа да гIулакх. Кхы а вогIча доал из парте городской районнии комитеташ сатийна Iерах, цу проблемашта юстара яьнна латтарах. Иштта этта хьал хIанз а бокъонца къоастадаьдац цхьацайолча моттигашка, принципиальни партийни мах баьбац цуи. ДIахо иштта болх бе йиш яц. КПСС XXVI съездо хьалханка оттадаь декхараш доккхий да, хIаьта уж кхоачашдара кердача пятилетка хьалхарча деношке а дениз ма могга дукхагIа низ хьинар тIадахийта деза, уж кхоачашдара болх дикка вIаштIехьбаккхен тIабераьи беза, ЧIоагIа лаганхаба деза, съезде Л. И. Брежнева ма аллара, «парте массаза а санна лаьрхIегга. ХIаьта из Лакхехьарча Советото чIоагIъеш йоландаь а дап. План — из закон да, хIана аьтча из кхоачашъяро мара Iалашдац халкъа боахамо боарамагIа болх белга».

Доклада тIа лоархIаме моттиг дIалаьцар республика юрта боахам дIахо дегIабоалабара дешаша. Ялата проблема ше яцаш, А. В. Власова аьлар, укх гаргарча шерашка гулдеш дола ялат 550 эзар тоннал кIезигагIа доацача дIаккхоачадара мел эша торонаш йолаш да вай. Керттера кхоачам — ялата гектара продуктивность ма могга лакхъяр. Массе оагIорахьара эргайоахаш тоаяза яргъяц дIадувча лаьттай структура, лакха хьувкъам телаш дола сорташи гибридашии юкъедоаладе деза. Хьувкъам тешшаме лакхберг бола хьал да органически минеральни удобренеш. дIайийна хIамаш зуламдергех лазарех, йоархех лораю средстваш рационально, Iилман ларда тIа баккъеш юкъекхахьар, хIаьта цуина къаьстта уйла тIаьхийтар февраль бетта юххье юрта боахама химизаци яра дешашта гулъеннача Ерригсоюзни совещане.

Кхай хIара гектаро хьалур аленадоаккхача, бухсоцаш хьахулараш эггара дукхагIа лакхдеча толам болга дукха хьале ерригa бIаьстан юкъера агрокомплекс шийн ханнахьен дика вIаштIехьяьнхарах чакхъяккхарах тийша хургда. КПСС XXVI съезд хинначул тIехьагIа эггара хьалхагIа дIадоладеча кхашкарча балхий лакха агротехнически боарам Iалашбара тIадерзаду вай «1981 шера бIаьстан юкъерча кхашкарча балхашта кийчо яран чакхдахаран кхы тIа а ледеча гIулакхий хьакъехьа» КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон баьча соцамо. Цу лоархIамеча документа тIа белгальяй бIаьстан юкъе хIамаш дIаера массе оагIорахьара кийчо ярая дикагIа дIаераи. цу гIулакха ерригга къахьегамеи материально - технически ресурсаш оарцагIъяхара тIаерзаль хьалда мероприятеш.

Сонам тIа лоархIаме моттиг лу индустриальни технологегIа юртбоахама культураш кхоара.

Соцамо яхар кхоачаш а деш, республика колхозаша, совхозаша керттерча даькъе яь яьккхай юртбоахама техника ремонт, шоаш Iалашъ вай фуца. ГуйранIан заьалийха чакхбаьккхаб мехийнатоний кадраш кийтъярен цар тохаш лакхъярен болх, индустриальни технологе методий Iомалий, полеводашта. Укх деношка хьалха дукх алатан, баьцдааряиц доакъарийи культураш дIае доладеннад дукха боахамаш. Цхьабакъда, теркалде дезаш да культураш дIаера темпаш лоха хилар. Эггара хьалха ала доагIа из Шалински, Надтеречни, Гудермесски районий совхозех.

Коартолаш дIаера дикагIа йола ханаш тулайташ латт Назрановскии Сунженский районашка, шорттига лел балхаш комений бешамашка.

Продовольственни программа чакхъяьккхара тIадерзадаьча гIулакхашта юкъе лоархIаме моттиг хьовйаю сома - баьцдаарий продукцеца. Баьцдаараши соми боахилга вIаштIехьдаккхарга диллача, хоаш ма дарра, принципиально кердача накъа тIа йолаш я республика. Мехка вIашагIъеллай лаьрхха йола сомабаьцдаарий боахама Министерство. Республике хIанзарча «Консервплодоовощ» яхача объединенен, «Плодопром» яхача трестен, созен баьцдаарийн Iилма-тохкама станцен ларда тIа хьаеш я бIарчча цаI йола агропромышленно - торгови объединени. Цу объединене карара хургъа из ерригa товарни продукци йоаккхилга, г. Грозне меттел, республика ерригача городашкен районий центрашкен керда баьцдаараши соми бохнилга.

Производство цхьан бе дIаяларо йиш хулийтаргъя агропромышленни интеграцех йоахача совленех толаме пайда эца, Iилмаен хьалха латтача практиканси карагIдьинараш производствана шерра юкъехахьа, ерригa чуахьа продукци цу ларда тIа дикка алсамъяккха, цуи дикал лакхъе. Парте XXVI съездо къаьстта уйла тIаьхийтар хьайбай боахам сихбаь дегIабоалабара декхара.

КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенешка хьежжа республике из дакъа айдара отта а яь чакхйоахаш я продукци, эггара хьалха дулхи шурен, дикка дукхагIа йоахилга Iалашде дезаш йола шерра программа. Укх шерре а де дезаш дукха хIамаш да колхозийн совхозийн. Дуккхал общественни сектора чотагIа планагIа заготовкаш ела Iалашдара дIадахача шерацх кийсича 7 процент дукхагIа эцанза ергьяц шура, хIаьта дулх — 10 процент. Алсамъювлара лакха темпаш я уж, хIаьта уж Iалашъяра тIагIертта къахьега деза, цу гIулакха шийна ховр, инициатива, бокха низ, хьинар дIадала дезаргда.

КПСС обкома бюроси Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Советон хIара районага, колхозага, совхозага, хьакхарч лелаеча фермашка дIаккхоачалий хьакхарч сбакрен хьакхий дулх дукхагIа дахарен заданеш. Чакхдоахаргдолаш белгалдаьд втичникаш сихагIа хьатьяра, бройлераш кхеяра, хIара боахаме, моллагIа специализаци йолаш из бале а, птицефермаш яккхара тIадерзадаь гIулакхаш.

Колхозашкен совхозашкен 1980 шу чакхдоалаш кхаба дулх дукхагIа дахар дукха чуоттадир 38 эзар совгIа бежаш 47 эзар хьакхен, доакъараш, помещенеш хьожайир, кадраш хержар. Цхьабакъда, чуоттадаь хьайбаш кхабара гIулакх бо вIаштIехьдаккхарах, министерствайи ведомствайи цхьаболча кулгалхоша, райкомаша, райисполкомаша из гIулакх лерттIа теркалдеш ца хиларах даха а доагIаш бехкаш доах. Доахан чуоттадаь кхоабилга во вIаштIехьдаьккхад «Чечингскотопром», «Чеченингушвино», «Чечингсортсемпром» яхача объединеней совхозашка.

Геттара шорттига деб шура лу доахан а. Укх тIеххьарча пхе шера республике йоаккха шура 9 процент мара дукхагIа хиннац.

Хьайбай боахам дегIабара темпаш лоха хилар дукхача бахьанашта дувзаденна да. Цуна Iатъ племенной балха тIара, производство вIаштIехьйоаккхачара. доахан лелаеча, квалифицированни кадраш кийчьеча, царна хилаза дартдоаца къахьегамен бытен хьалаш вIаштIехьдоахача нийслуш дола кхоачаябоацараш. Цхьабакъда, хьалхагIа я санна керттера бахьанаш да хьадоаккхаш дола доакъар кIезига а эсала а хилар.

Укх тIеххьарча шерашка доакъар даккхара терко кIезиг-дукха дикагIа йой а, хьайбай боахам дегIабоагIача эггара мелагIа йола моттиг я из. Цхьан хьайбанна лоархIам дIаухийта доакъар Iилмо могабеча боврамал 25—30 процент кIезигагIа да. Фермаш доакъарашца къаьстта во Iалашъю хьайбаш чусоцадьча хана.

КПСС обкомо хьадех доакъар даккхара гIулакх овлангара деиз хувцилга, укх гаргарча цхьан шин шера хIара боахаме хьайбай боахама кхоачамболлаш доакъарий база хьаелга. Эшачул дукхагIа Iалашдеш хила деза дIакъараш. Цу гIулакха дикка хуйдазна яргьяц доакъара культураш дIаера структура, цхьатарарча хьалашка дегIах латташ йола вещественни гектара тIара дукхагIа лургйола культураш дукхагIа дIа а юаш.

Вай хьалашка из да, эггара хьалха, — фуа лаьрхIа алат (хьажкIаш, мукх), люцерна, злакови баьцашца вIашагIъеаь рапси виким, сон, н. кх. дI. Юкхьанца бокхха гIа цу лостамагIа баха доладеннад вай хIанзале а. ХIамаш чуийца ма льлинге а дIаюш йола рапс 33 эзар совгIча гектара тIа дIайийнай, люцерна дIаюш дола лаьтташ 1979 шерача кийсдича укх шера шозза дукхагIа а хинна 60 эзар гектарага дIакхоачаргда, дикка дукхагIа дIадийнад вIашагIъдаь викен кIан.

Съезде массаза а санна къаьстта чIоагIа лоархIам бора, йоах докладчико, кадраца беча балха — цар дикала состав дIахо тоадрен уж балхаш тIа дIанийсъярен, квалификаци лакхъяро, тешаме резерв хьаяра.

КПСС-о хам бу халкъа шийх тешам боларах, цуй организацешкара, хIара партийни болхлочунгара хьадех къахьегамхой лисьмоши предложенеши Iалаьмате чIоагIа теркалъелга, эргайоахаш тоаю берригача советски гражданашта парте чурча вахара хьакъехьа тела кисформаци, йоаржаю критикеи самокритикен. Халкъеи партеи цхьоагIо — КПСС низ дукхбувла лакъаргдоаца хьаст. Из цхьоагIо чIоагIъяра лоархIаме средство — идеологически, политико-кхетама болх. Из малагIча хьал тIа ба хьахьокхаш анализ а яь, новкъоста Л. И. Брежнева хьалхашна оттадир из дIахо эргайоахаш тоабарах дола дош. Вай парте лерхI керда тайна саг хьалихевелга коммунизм хьалъяра дерригача гIулакха лоархIамегIара бIарчча дакъа.

Цу лоархIамегIарча деша чакхдаха дезача гIулакхий шерра программа еннай ЦIентральни Комитето бовзаш болча, Л. И. Брежнева белгал ма даккхара, йIаьххача хана лаьрхIа баьча «Идеологически, идейно-кхетама болх дIахо тоабарах» болча соцам тIа. Из парте документ тIайийцачул тIехьагIа дIадахача шина шера дукха хIама даьд дукхача маха идейни, къахьегама, нравственни кхетам балара, интернациональни патриотически уйла дег чу йовссаяра формаши методаши эргайоахаш тоалра. Цхьабакъда, вай хIанз а бизза пайда эцац, ЦК Отчетни доклада тIа белгал ма даккхара, воай пропаганда йоккхийча торонех, де ма доагIара теркалдац вахаре кийслуш дола керда хIамаши хьалаши. ЧIоагIа лоархIаме да, сагатагIа дола дешаш пропагандо теркал ца деш ца дитар, хала дешаш овлараш гIеттаде из ца кхерар. Вай парте политика геттара дика йоваш я, цудухьа вай республикера коммунисташ, идеологически активи къахьегамхошта хьалхашка эттача моллагIча хаттарашта жоп лу доладургдолаш дала дезаш ба.

Съезда решенешкен Л. И. Брежнева указанешкен хьежжа парте горкомаша, райкомаша массово-политически балха формай эффективность лакхъе, вахаро дIадехарел уж тIехьаюсилга дIадаккха, шоай торонех бизззагIа пайда эцаргбола гIулакх де деза тхьаь итт эзар сагах латтача агитаторий, лекторий, пропагандистий, политинформаторий, массови информаце средствай болхлой отрядо.

Укх тIеххьарча шерашка политически дешара системе деша бахIараш шозза дукхагIа хиннаб областной партийни организаце. 90 процент совгIа бола пропагандисташ лакхера образовани йолаш ба. Цхьабакъда, политически дешар вIаштIехьдоаккхача хIанз а кIезига дац кхоачамбоацараш. ХIанз а дIаьыккхаяц теоретически дешарцара дешабагIарий безам кIезигъбеш йола формализм, школярство. Хила йоагIача боараме Iалашъяц политически дешара эффективность.

Съездо белгал ма даккхара, партийни дешар хьехача керттера тернам тIабахийта беза семинарашка деша бахIараш дукхагIа хилайтара а ца бохийтац, дешар дикагIа хьехара, эггара хьалхарча аргIанна коммунисташта. Цу хана къаьстта уйла тIаяхийта еза пропагандисташ хьахаржара кийчбара, царга хайнахьа хоамаш дара.

Партийни дешар хьехача, аьлар Леонид Ильича, керттердар, хетаргахьа, цунах хьабоалача пайдан бокххалах латт. Партийни политика наькъа гIулакхашца вIашагIъйна хургйола, партийни дешаро, Ленина дешаца аьлча, «гIулакх бокъонца коммунизмо ма яххара леладе» вах Iомабергбола гIулакх де деза. Кхыча дешаца аьлча, съездо декхар оттадаьд — парте идейно-теоретически, политико-кхетама, организаторски, боахама балха цхьоагIо бокъонца Iалашъе.

Съездо иштта уйла тIаяхийтар советски патриотизма, социалистически интернационализма, социалистически хьисапага хьежжа къахьегамхошта кхетам балара болх чIоагIбара.

Советски мехка хьалхийнаш керда тайна саг — лакха политически культура йолаш вола саг, патриоти интернационалисти, хьаьнала къахьегамхо. Цунца цхьана, хIанз а дIабовлаза болаш ба общественна кIезигагIа дIадала а цунгара дукхагIа хьаданкха а гIерташ бола нах. Цуна дувзаденна хьадулаш да йоаххали мещанство, рузкъа Iоаде гIертар, халкъа эзараш терпал ца дар, малара тIехьа бовлар санна дола харцахьара хIамаш. Коммунистий, общественни организацей низаш тIадерзаде деза цу айперча хIамашта духьала лоаттабеча къовсама.

ХIанз партийни организацей гIулакхашта юкъе эггара хьалхарча аргIанна де дезар да съезда материалаш ма ярра дIайовзийтара дIахайнаяри, цуи решенеш чакхъяхара нах оарцагIбахар. Къаьстта цу дешах лаьца решени тIайийцар КПСС обкома бюрос дукха ха йоаццаш. Съезда материалаш политически дешара системе, массови пропаганда ерригача формашка кIоаргга Iомавелга вIаштIехьдаккха, цу лоархIамеча гIулакха бизззагIа пайда эца беза общественно-политически чтенеех, лекцей циклех, лекторех, выездной пропагандистски группай балхах, кивайоазонах, радиох, телевидених, устни гойтарен агитацех.

Съезда идеяш хIара коммунистага, хIара сагага дIакхоачаяр — пропагандистий, лекторий, докладчикий меттел, берригача вай партийни активистий а сийлахьа декхар.

Съезда решенеш кхоачашъяр духьа лоаттабеча къовсама хьалхара юкъе укх деношка къахьегама коллективашта юкъе, Л. И. Брежнева ма аллара, «политикахи экономикахи бола бокха кхетам практика меттала боалача» метте, вай планаши декхараши кхоачашдар духьа юкъарчал доаццаш къовсам лоаттабеча метте я.

Чакхдоахаргдолча гIулакхий кийса программа, белгальяь планаш кхоачашъяра тIайийца хьадда декхараш хила деза хIара предприяте, колхозе, совхозе. Цудухьа эггара хьалха белгалде деза производства темпаш сих мишта ергья, цуи эффективность айелга, къахьегама овсарле лакхъелга Iалашде, продукце дикал тоае еза.

Парте XXVI съездо хьалхашка оттадаь декхараш толаме кхоачашдара чIоагIа бехктоккхам хеташи санхетаме дисциплина йолаши хила веза хIара коммунист, комсомолец, моллагIа болхло, мичахьа къахьегаш из вале а. Кхы кIезигагIа лоархIам болаш дац — хаддаза кердадар лохаш хилар, из кердадар хьаллацар, лаьрхха уйла тIа а йохийташ анализ е еза хьалха латта опыт дIачIоагIъяра, гIалаташи кхоачамбоацараши дIадахара, керда кхоачамаш хьелахари пятилетка гIулакхага дахийтараи мишта, фу дулургдархьогI аьнна.

Эффективности дикали лакхъяр духьа лоаттабеча къовсаме, хьалхагIа а санна, оцдо моттиг хьожализа яргьяц хьалха латта починнаши керда дIаладаь дика гIулакхаши ма могга хьаллацара, уж вIашагIтохаран шерра дIадоаржадаран.

ДIахача пятилетке «ХIара балха денна — дикала ЗнакI» яхаш дезиз а йолаш леланьча яхьах чIоагIа пайдана гIулакх хилар производственни планаш кхоачаши тIеххкхоачаши яр духьа лоаттабеча къовсама коллективаш оарцагIъяхара. ЦхьайтталагIча пятилетка хьалашка парте XXVI съездо оттадаь доккхий декхараш кхоачашдаре къаьстта чIоагIа лоархIаме да болхлойи инженерно-технически болхлойи къахьегама хьинар айдар.

Укх пятилетке хьаддагIа йола форма лаха еза социалистически яхьо. Нийса хургда аьна хет сона, «Пятилеткана хьалхарча шера план 7 ноябрь хьатIаотташ кхоачашъе» аьнна тIаьхьехам баьча москвачий инициатива а хIаьта иштта «ХIара балха дийнахьа бухсоцаш кьахур дикагIа хилайта» аьнна дениз а йолаш яхь йолаьча СССР 50 шу дизара цIерагIча химически «Электроприбор» яхачен заводий коллективай инициатива а вай хьаллоаце.

КПСС XXVI съездо белгалдаьха гIулакхаш, планаши декхараши кхоачашдеча шо лоаца дакъа бокъонца белгалдара хIара коллективаша, хIара болхлочоа новкъостал дергдолаш, цхьаккха а шийн деша да цахулаш вусаргвоацаш вIаштIехьбаккха беза берригга вай организаторски, боахама, массово-политически болх социалистически яхь лелаеча юкъагIа!

(Кхетадоалар 3-гIча оагIо тIа).

ПАРТЕ ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЕРГЬЯ!

Цу гІулакха боккхача доархІаме да, хІара балха моттиге производства эффективность лакхъелга Іалашде, аьнна съезда делегаташа республика беррига къахьегамхошка даь а шерра хьалхальца а доле кхайкхарал.

Йоаххо дукхагІа е йоагІа предприятешка, гІишлонашка, колхозашка, совхозашка лелаеча социалистически яхьа эффективноста, цун итогегІа Нохч-ГІалгІайче хІара шера ЕрригсоюзІи яхье хотъюаргІолаш.

Йоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара мел кхарапш вай долаш да. ІІаьхий опыт, шортта кхоачам ба. Опыт йола, кулгалдара дика школа лькха кадраш я. Вай ба башха-дика, къахьегам дукха безаш бола нах. Вайга я КПСС XXVI съездо кийчъаь ІилмаІ чулоацам болаш йола, чакхдоахаргдолча гІулакхий хьадда программа, аьлар докладчика. Вайна низ тел болхлой класса, ахархоех, интеллигенцех болча дукхаха наьха чІоаггІа айденача политически къахьегамех хьинаро. Вай дегаш уравттаду Центральни Комитето дайм гІо деш хилара, из республика хаддаиза йоаххо яро.

Цу деригача хІамаша вайга йиш хулийт парте XXVI съездо яь белгалолаш дизза гІулакхаш а даь дІаоттае, ленински парте сийлахь-йоккхий планаш кхоачашъяр дукха лоаттабоа деррига халкъа къовсамо хьакхелла дегаодле, къахьегама хьинар чІоагІде а дегІадоаладе а.

Шийн къамаьл чакхдоалаш А. В. Власова хьахкайнадир, ленински партеиа гопахьа айхха кхотабенна болча республикерча къахьегамхоша кердача пятилетие хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдар духьа лелаю социалистически яхь кхы а хьинаргІа йоарнаергІолтах. КПСС XXVI съезда исторически решенеш кхоачашъеча шоашкара доаггІа даьла лоацаргдолгах, коммунизм хьалъяра деррига доакъошка керда хІамаш карагІдуварца Даьхе гІадъюсаргІолтах ше дог тийша хилар.

* * *

Дукхача дешах йола прениеш дІайолайир КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара, КПСС XXVI съезда делегата **Н. Н. Семенова.**

Коммуниста, Грозне берригача къахьегамхоша, аьлар цо, чІоаггІа къоабал а бу, хьал а лоац КПСС Центральни Комитета чакхбоаха политически никъи практически гІулакхаш, Отчетни доклада положенеши выводаши, «1981—1985 шерашка а 1990 шорага кхачалца а СССР экономически социальни дегІайоалара керттерча лостамаш» тІа оттаь программа.

Партийни, боахама, культура даьхе ерригача участникашка пятилетка шерашка кІезига хІама даьдац городе. Коммунизм хьалъяра аргІакарча этапа керда доккхий декхараш кхоачашдара чІоаггІа лард еллай ала йиш йолаш да вай. Цхьабаьнда производства эффективность ма могга лакхъяр хІанзарча экономически дегІаахара принципиальни кІийле а лоархІамегІа дола боахама-политически декхар да яхача КПСС XXVI съезда установках когтІортилга а еш, вай хІаьа а дукха къахьега деза планированин сиен доал дечен нийслу кхоачамбоацараш дІадахара, цхьайолча партийни комитетийи боахама кулгалхойи бехктонхам лакхбара, дисциплина телхаелга а во доал делга а практикана юкъера цІендаь дІадаккхара.

XI-ча пятилетка задаенеш кхоачашъерга хьежжа мах бергба вай боахама кадрашта кердача тайпара болх бе хара, цар политически гІулакхий.

ДІахо нов. Семенова дийцар воашка долаш долчук кхомбара проблемех. Цу даькъе кІезига опыт Іоаьнац города партийни организацешка. БІарчча хьаийцача города предприятеши яхе шера 237,7 млн. кит-сахьат электроэнергі, 32 эзар тонн мехкдаьтта продуктеш ,641,5 млн. кубометр газ, 15 эзар тоннал совгІа металл кходаьд. Цхьабакъда из дад вай ерригача торонех пайда кийцаб яхалга.

Укх тІехьарча шерашка кхоачашъяц мехкдаьттах сийрда продуктащ хьакъоастаира план. Хьалха латтача коллективашта а бІарччача отрасле а карагІдаьнарел тІехьадусаш да из. Бийдал хьайоаккхача, дІаккухьийтача, чакхйоакхача хІара шера массеки эзар тонн йоаю. Продукце единица хьаярга дІаухийта электроэнерги укх тІехьарча шерашка кІезигъуш яц. Дукхача предприятешка йоагІачул дукха а дукхагІа дІаухийт газ, йоазала энергі.

Доахха зе ду балха ха йоаяро, администраце нуранагІа прогулаш яро, отпускаш телоаро.

1981—1985 шерашка, бІарччача города а саина къаьст-къаьстача районашта, предприятешта доархІамегІча ресурсашта кхомбара йола программа оттаьй парте горкомо.

Съездо керда творчески низ беннаб, хІара коллектива болх бІаьхегІа баьб, массане хьинар айдаьд. КПСС XXVI съезда решенешта а ялон а луш СССР 50 шу дизара цІерагІча химически «Электроприбор»- яхача заводий коллективаша «ХІара балха дийнахьа хьадер — дукхагІа хилийта!» яхача девнагІа шера яхь йоарнаьй, хІаьта из тІаьхехам хьаллоац производства дерригача доахъоша.

Трибуна тІа ва «Грознефть» яхача производственни объединене генеральни директор, КПСС XXVI съезда делегат **Р. М. Хачатуров.**

Нохч-ГІалгІайчен мехкдаьттахоша чІоагІа дегаш гІоздаьнна тІаийнай КПСС XXVI съезда решенеш, уж кхоачашъеча хьинаре даьхалаца кийча ба уж, аьлар цо. ДІаяхача пятилетке керда толамаш даьхар республика мехкдаьттахошь. Ханал хьалха кхоачашйир мехкдаьтта даккхара, из доалла керда моттигаш гучалхара планаш, мехкдаьтта доаккхилга нІеэнглуш хилар дІадаьккхар. Тахан, иттлагІча пятилетка карагІдаьккхачуга а XI-ча пятилетке кхоачашде деза декхарашка а хьежача хана, тхона шаьра гу уж Іалаьмате чоалханен бехктокхамех хилар. Мехкдаьттахошта хьалхашка латта керттера декхар малагІа да аьлча, из да «Іаьржа дошуви» гаан яккхара эзанеш тешаме кхоачашъяр. Цунга вугаш цхи никъ ба. Хьалхарбар — бурудеттача технико-экономически хьоакхамаш наьха сайна тоадара чотах геолого-разведочни балхий эффективность лакхъяр, мехкдьттен гаан йоалла керда моттигаш болх бе йолаллийтар. ШоллагІбар — углеводородни бийдал лаьттай кІалхара цІенъаь хьаккхара тІеэрзаьяча мероприятеи бІарчча комплекс чакхъяккхар, из йоаелга кІезигдар. Мехкдаьтта дукхагІа хьадаккхара эгара чІоагІагІа аьттув луш долча хІамах ца! да тІоаний давлений эшшача боарам тІа лоаттаяра цар чу хий чуухийтилга.

Мехкдаьтта дукхагІа хьадаккхара йоккхача давленегІа тІоанашка газ, Ів чуахийтар, кхыраш сайна йола методаш юкъёккуаларгья.

ЦхьайттагІча пятилетке къаьстта терием тІабохийтаргба социальтбыта объекташ хьаяр шердаре. Кхачан программа кхоачашъярах аьлча, «Нефтяник» яха совхоз дІахо а дегІайоалае лерхI оаха.

Бе безар дуккен чоалханен болх ба. Из толаме чакхбаккхар тийша да тхона болх вІаштІехьа банкха харах, шоашта тІалатта бехктокхам тха кулгалхоша кхетабарах. Натахьа саина хІара болхлоча шийна тІалатта бехктокхам ца бовзе, производственни дисциплина чІоагІа ца хуле, тІагІертта кхъа ца хьете низкъало йола пачхахьалкхен планаш кхоачангъярга дог даьха а дезац.

ЦІаккха дицлургдоацаш са дег чу дийшад се делегат хиннача КПСС XXVI съездо болх баь денош, аьлар собрание къамаьл деш Шелковскоа района «Путь к коммунизму» яхача колхоза председатела, парте XXVI съезда делегата **Г. Г. Фиьнеева.** Са, юртбоахама производства къахьегамхочун, къаьстта дог тохадаллийтар юрта боахама актуальни проблемаш юкъача Отчетни доклада даькъо. Парте оттадаьча керттерча декхарех цаI да хьайбей продукци дукхагІа йоаккхилга. Цох шийх хоадам боллаш йола программа лерхІаш я тха коллектив. 1981 шера 18 марта дена шоллагІча квартала чотагІа болх беш ба тха хьайбаш леладераш.

Хьайбаш леладаро пайда бу ала йиш йолаш наггахьа мара боахам бац тахан. ХІаьта тха районе ерригa фермаш рентабельни я. Масала, тха колхозе шура яккхарой йоххкарой хІара шера пайда луш 1977 шера цо белар 35 эзар сом пайда, хІаьта 1980 шера — 230 эзар сом. Из де йиш хилийтар беррига болх, социалистически яхь дикагІа вІаштІехьаяккхарах. Ерригача шурий фермашка юкъейхьай поточно-цеховой система.

ДІадахача шера тха колхозе хІара Іаттагара 3188 килограмм шура яьккхар. Бакъда ерригача торонех тхо пайда кийца даьннад ала йиш яц. Керда система юкъейоалара эффективнегІа дола наьнъаш лехаш да тхо. Хьалуча шурийга хьежжа детта доахан кхабара уйла еш ба тха специалисташ хІанз. Дукха шура луш дола доахан шоаш хьакъоастадаьа. Цу группашка шиш сменагІа болх бу доиркаша. Цо йиш хилийтар доирвай алаги лох а ца долийташ балха ди дикагІча тайпара вІаштІехьдаккха, соахкарчул дукхагІа шура якха а йохха а.

Хьайбаш цхьай тайпара кхоабилга юкъедоаладара тІехьа болх беш да тхо хІанз. Цу гІулакха лаьрхІа гІожен мошен доакъар Іалашду, керда кормоцехаш хьалтю. Из деррига а, съезде аьххача тайпара, гІулакх творчески леладелга да.

Къамаьл ду КНПСС Назрановски района хьалхарча секретара, КПСС XXVI съезда делегата **А. А. Миниева.**

Коммуниста, Наьсарен района берригача къахьегамхоша къоабалью КПСС XXVI съезда исторически решенеш, хІаьта лерригІа кхоачашъяра уж тІа а эц. ХІана чакхъюлача партийни собранешка корта болаш анализ ю баьча балха, массе оагІорахьара дуиц цхьайттагІча пятилетка декхараш. Ерригача коллективаша тІагІертта лех пайда эцанза йола производства торонаш, кхоачамбоацараш дІадахара, бухсоцаш хьахулар дукхагІа хилийтаре низаш тІадерзаду.

«ХІара болхлочо хьадер дукхагІа хилийтара» тІехьа яхь йоарнаьй «Электроинструмент» завода болхлоша. Ца керда гІулакх хьаллаьцад ерригача коллективашка. 1981 шера тІехьаюсаш цхьаккха коллектив хургйоацаш къахьега лаьрхІад района промышленноста болхлоша. Москвачий хьоккамагІа шера ялеп 7 ноябрь хьатІаккхоачаш кхоачашье аьнна декхараш тІайиду промышленностех юрта боахамех хьалхалаттараша.

КПСС XXVI съезда решенеш ларде а лувцаш, парте райкомо терием тІаоз партийни кулгалдара стили методаши эргайоахац тоавра, ерригача звеньий болх тоабара, коммунистий терко тІеерзаю кхоачамбоацарий кІоаргга анализ яра. Арахеца продукции дикагІа хилийтара. Юртбоахама культураш хьувкъара, цхьадолча боахамаша зе деш хилар дІадаккхара тІатеІа болх бе безаш да тхо.

Укх шера ерригa юртбоахама продукташ дукхагІа йохка езаш я тха район. Цудухьа хьежкІаши генараши дІадера тхона хетачох цо планаш кхоачашье йиш хулийтаргьа, структура кийчъай оаха.

Цхьабакъда республика Госплано, юрта боахама Министерствас, «Сортсемпром» объединене тІаэцаш яц тха предложени. Цхьаьхка цхьа дош. Совхкарча опыто хьахьекхар индустриальни методагІа хьежкІаш кхеяр лакхача хьувкъамга бода никъ болга. Цу методагІа районе дІаде лаьрхІадар 2000 гектар генараши 500 гектар коартолаши. Цхьабакъда тхога хоам баьб генараш дукха а кІезигагІа дІаде деза, хІаьта коартолашта лаьрхІа гербицидаш лургьац, аьнна. Из дош сихха къоастаде дезаш да.

Района ерригача коллективашка а нах бахача моттигашка а пропаганда агитаци ерригача средствоашца шерра дІайовзийт КПСС XXVI съезда материалаш. Идеологически активо хІанзале 600 совгІа лекци йийшай, 3 эзар беседа а политинформаци а яьй, гойтара агитаци эргалькхай. Наха юкъе беча идейно-кхетама балха толашагІйола формаши методаши лаха гІерт парте райком.

Верригача советски наьха уйла хьоаьй КПСС XXVI съезди, аьлар Ленина цІерагІча ГНПЗ вокхагІволча оператора, Социалистически Къахьегама Турпала, КПСС XXVI съезда делегата **Н. И. Ведерникова.** Верригача советски нахаца цхьана «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене коммуниста, къахьегамхоша чІоагІа къоабалью коммунистий форума решенеш. ДегІаахара интенсивни наькъа тІа доалара парте оттадаь декхар къаьстта бокхача лоархІаме да тха объединенена.

Производства эффективность лакхъяраь совгІа дегІаахара кхы тороаш яц тха. ХІанз керттера дар фуд аьлча, из да производственни низалех дикагІа пайда эцар, бийдал цІенагІа чакхъяккхар, кхомбара режим чІоагІъяр, къахьегамен производственни дисциплина чІоагІъяр.

Съездо къаьстта терием тІабахийтар Іалама ресурсаш белгала аьлча, мехкдаьтта кхомбара дешашта. ХІаьта хІанз тха заводашка хІара шера йоаю эзараш тоннаш. Из ца хилийта йиш йолаш дац? Йиш я. Белгала аьлча, тха завода партийни организацеша, технически службаши цу даькъе цхьадола гІулакхаш чакхдахарах доккха беркат даьлар: укх шера январек февралек бийдал оттаьяча нормал совгІа йоалнзар.

Оаха къаьстта къоабалдаь тІаийцад дисциплина ма хулла чІоагІъяра, тІадиллача гІулакха хьалхара бехктонхам лакхбара даькъе съездо дІадехараш. Шийх тийша дитар бе-башха доацаш леладаро, дисциплина ца хиларо балха тІа чІоагІа новкъарле ю. Из бахьанце хул аварен, травмаш, оборудовани йохаш моттигаш. Тханцига дукха йоаю балха ха. ЦІенхаштта къовсам лоаттабе беза дисциплина телхаераща, прогулаш ерашца, балха тІехьавискр, яра ца валар ЧП санна лаьрхІа деза.

Партийни форума болх — деррига а сага вахара хьал тоадара, деррига а сага дукха хьача деннагІа чакхбаьлар. Оаха, мехкдаьтта чакхдоахараша, парте из стратегически никъ дег тІара къоабал а бу, хьал а лоац. Оаха тхоаьга мел могар дергда парте планаш кхоачашъяра.

Къамаьл ду Ачхой-Мартановски райисполкома председатела **Ш. А. Мукаева.**

Ленински парте XXVI съезда решенеш дег чу йийша бахаши къахьегаши бе укх деношка района къахьегамхой. ЦІаьхха а кхы цІаьхка а деш оаха съезда документаш, шита КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яь Отчетни доклад, доккхал ду оаха мел даьхох а де мел дезачох а. Района къахьегамхоша шоашкара доагІа даькъа лаьцад X пятилетка экономически социальни программа чакхйоаккхача. Дерригача хьоккамашта план ханал хьалха кхоачашъярах рапорташ делар совхозий, предприятей, организацей коллективаша. X пятилетка планал совгІа декхар пачхахьалкхенга 5800 тонн ялат, 11 эзар тонн баьцадараш, 2500 тонн сом, 9 эзар тоннал тІех шекара свеклаш. ТІехкхоачашъьй дулхи шурен кийчдара планаш. 1980 шера лакхача хьоккамашка кхачарах района кхоэлагІа еннай КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара мара тела ЦІе байрах.

Къахьегама лакха мах баро тхо декхарийла ду кхы а дикагІа болх бе, кхы а дукхагІа хьаде. КарагІдаьннарий бе боагІача тайпара мах а беш, шаьра бІаргагу тхона тхоай кхоачамбоацараш карара дувлийтараши. ХІана а тІештІехьдаьннадаш тха лаьттах, къаьстта а хий дехкачох, эффективно пайда эца. Кхоачамбоацараш дукха нийслу минеральни органически удобренеш туасача, цудухьа хьувкъам бе-бе хул цхьатарарча хьалацка болх беча совхозашка. Тха района хьалашка ялат дукхагІа даха торо хулийт хьежкІаш кхеяро. 1980 шера 1500 гектара тІа дІайийнаяр уж, хІаьта парех 1000 гектара тІа индустриальни технологегІа кхейир. Цхьабакъда, илатийна лаьрхІа уж чувна вІаштІехьдаланзар тха 595 гектара тІара мара. Ялат ца доаккхаш дисарах бола бехк оаха тхоашта тІера дІабаккхац.

Укх шера оаха индустриальни технологегІа хьежкІаш 1600 гектара тІа кхее а 5 эзар тоннал кІеэагІа доацаш ялат чудахьилга Іалашде а лаьрхІад. Аттачерех дац декхар, цхьабакъда, из кхоачашде торо йолаш да тхо.

Пятилетка шерашка кхоза дукхагІа хиннаб районе боаккха соми баьцадараши. Цхьабакъда, укхаза а тхоай ерригача торонех пайда кийцабац оаха. Комплексни механизаци юкъейоалае йиш хулийташ дола лакха хьувкъам тела сорташ шерра юкъедахаре чотагІа дикка лакхбе лаьрхІад сомен баьцадаррийн хьувкъам. ЧІоагІа уйла тІайоайт шекара свеклаш дІахо дукхагІа яхара.

Хьайбай боахам, КПСС XXVI съезде белгал ма даккхара, тахан юрта ударни фронт я. Оаха тешшаме кхоачашъю хьайбай продукци яккхарей пачхахьалкхенга йохкарей планаш. ХІаьта я, юрта боахама из даькъа дегІадара темпаш тхона кхоачамбеш яц. ХІара кхоабача Іаттта лоархІаш йоаккха шура, біаь Іатта лоархІаш хьахула Іаьсий, дешен бийсаннех юкъера лаьрхІача ІотІаьттаду шура хІанз а кІезига я. Иштта цІенхаштта кхоачамбоацараш да хьакхарч лелача а. Дулха дІачутелга доаххан юкъера лаьрхІача цІаккха а 270 килограммал дегагІа хилад, хьакхарч — 70 килограммал. Из бахьан долаш 500 тонн совгІа дулх дайнад тха дІаяхача пятилетке. КІезига дозал йола доахан дІахо хьалкхедо йиш йолаш чуоттадаь хьайбаш кхоаба боахам бац районе.

XI-ча пятилетке доккхагІдола социалистически декхараш тІаийцад тха района къахьегамхоша, хІаьта уж сийленца йовц кхоачашдергдолгах дог тийша а ба.

Съездо болх баьча хІара дийнахьа хиннача тайпара кхотталларен гІулакхаш дика кхоачашдарен хьал латт тахан а тха управлене коллективашка, аьлар собрание шеъ къамаьл деш Нохч-ГІалгІайн гІишлошъяра управлене СМУ-9 мастера **Х. Ю. Эльдарханова.** Пятилетка задаенеш ханал хьалха, 1980 шера 10 октябре, кхоачашйир управлене коллективо. ГІишлой - монтажни балхаш тІа планал совгІа пайда ийцар 7,5 миллион сомах. Къахьегама овсарле 31 процент лакхъеннай. ГІишлонхошта хьалхашка доккхий декхараш оттаду кердача пятилетко а. ГІишлой - монтажни балхашта тха пайда эца беза 300 миллион сом гаргача ахчах, 600 эзар квадратни метр чуІе цІенош эксплуатаце дІадала, мехкдаьтта чакхдоахача заводашта, тхоай производственни базашта, «Трансмаш», «Красный молот», «Электроинструмент» яхача заводашта дІахо реконструкци е, культурно-бытовой гІулакхашта лаьрхІа Іаламаьте дукха объекташ хьалье еза. Заданеш кхоачашъяра хьалхаш даргдоала хьал да хІара шера гІишлой - монтажни балхий объемаш 20—25 процент лакхъе из кхоачаргболаш производственни база мощностиш алсамйоаккха. Из база хьалъеш латт. Укх шера а ГЗЖБК № 1 йолча цехе арахеца йолалургья ИНС-04 серех йола изделеш, эксплуатаце дІалурга металлоконструкций цех, дІахо хьалъерга ГЗЖБК № 3 йола цех, хьалье йолаьяй керамзитий цех. Укх гаргарча хана проект оттае йолаергья хьалдеча цІеношта йоккхий панелаш арахеца Аргунски завода реконструкци яра, цун шо шера 180 эзар квадратни метр панелаш арахецаргйолаш хургба.

Укх тІехьарча шерашка чІоагІа хувцаенный плана структура. Промышленни гІишлошъяра объемаш 22 миллион сома лохъенний, хІаьта чуІе цІенош, культурно - бытовойи коммунальни гІирсаш хьалдара объемаш 35 миллион сома йоккхагІа хиннай. Цхьабакъда, гражданеи гІулакхашта лаьрхІа объекташ дІахо дукхагІа хьалъяра объемаш юхаетт тайп - тайпарта бахьенаш. ДукхагІа эшаш йола кирпиш, эагІа, гІум, гипсолиташ кхоачамболаш Іалашъяш промстройматериалий карьероуправленей предприятеш. Цхьайолча хана шоай декхараш дикаа кхоачашдеш хилац тха смежникаш.

Кхоачамбоацараш, пайда эцанза диса кхоачамаш да Нохч - ГІалгІай гІишлошъяра управлене балха тІа а. ГІирсаш хьалдеш латтача моттигашка хІанз а дукха да барта боацаш лeладу гІулакхаш, кетар боалл, хІаьта из бахьан долаш дика хилац хьадеш дола балхаш, касткаста сец.

Тхона хеттача тайпара лелац бригадин подряд юкъейоалалга. ХІаьта цу методах дика пайда боалаш хилар бинъ ма дий. Социалистически Къахьегама Турпала Ш. М. Хаджиева бригадe цхьан болхлочо шера 9176 сома маьха болх бу, управлени бІарчча хьийнача бер 7294 сома маьха мара боацача мелте. Цу тІа а, объекташ дІателар бригада ше я, хьалъяра ханаш лоацъю. Кердача пятилетке гІирсаш хьалдеча бригадин подряд тІагІертта юкъейоалалаза ярьаш.

Трибуне ва КПСС Гудермесски горкома хьалхара секретарь **А. В. Валиев.**

Шоай дулхах-цІех дола гІулакх санна тІаэц района къахьегамхоша КПСС XXVI съезда решенеша белгальь парте планаш, аьлар цо. Халкъа дагалаттараша ма хеттара я уж, советски наьха материальни культурни боарам айбера тІеерзаь я.

Района къахьегамхоша X-ча пятилетке белгалара толамаш даьхар, экономически социальни дегІаахара керттера планаш кхоачаш а я. Хьа а я, планал совгІа маьхала яьнкхай 1 миллион 700 эзари сома маьха промышленни продукци. Юртбоахама продукце объем 25 процент лакхъенний. Планал совгІа ехкай пачхахьалкхенга 9 эзар тонн комсаш, тІехкхоачашъьй сом, баьцадараш, шекара свеклаш, шура, тха доххара планаш. ДІахо дегІаенай машинна ь къ а транспорт, из технически дика кийчъай.

КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа оаха къахьегамхой уйла тІаерзаю къоастаянза йиса проблемаштеи дІахо кхоачашде дезача декхараштеи. ВІаллагІа а даиза даргдолаш да из боахамех культураш гІирсаш хьалдеча тха хІанз а пайда эцанза диса дукха кхоачамбоацараш хилярах. Промышленносте Іалашдаьдац хІара предприятие хийцна дегІайоагІалга. Дукха кхоачамбоацараш нийсдолийт машинньь транспорте поездаш лелилга вІаштІехьдоаккхача, мела къестаду ремонтни цехашкарча халача балхашта механизаци яра дешаш, саггота хьаманза вертвоацача кхьоч кхерам боацаш поездаш лелийтарен новкъаш лорадарен хьал.

Юрта боахама лаьрхІача тайпара лакхбаьбац цхьайолча культурай хьувкъам, даьккхадаш ялат. Тахан дІадехараша ма яхара дац хьайбай боахамера гІулакхаш.

Уж кхоачамбоацараш нийсдалара бахьанаш ца хилийта йиш йолаш дар. ХІанз а вІаштІехьдаьннадац тха боахама гІулакхех бухсоцаш хьахулараш теркал а деш, производство дегІайоалара интенсивни факторашкахьа ластаргдола гІулакх де.

Оаха лерхІ тІехьадуса доакъоши звеньяши айе, экономика дегІаяра новкъарле еш йола духьалеааш хьаьда дІаяха. Цуица дувзадена моттигашка айдаиза даргдац кхьанцарча, цеховой парторганизацей, партгруппай декал. Де дезаш дукха хІамаш да тІаийо решенеш мишта кхоачангъю хьожаш лоаттабу тІахьожам чІоагІбара гІулакха. Из къаьстта лоархІаме да хІанз, цхьайттагІча пятилетка хьалхарча шера планаш социалистически декхараш кхоачашде тхо доладеннача хана.

Съездо хьалхашка оттадаь эггара хьалхарча аргІанара декхар кхоачашде — продовольственни программа чакхъяха доладеннад тхо. Районе хьал а яь болх беш я инкубатор, эншача боарале хьалкхейьй кхал боабаш кааш. Масса а боахаме хьалъяь йолаш латт бруделаши птичники. Укх шере а дакха лерхІ оаха 500 тоннал кІезагІа доацаш коа тІарча оалхазарий дулх. Хьайкий дулх дукхагІа даккхара тІадерзадаь гІулакхаш а чакхдоахаш да.

Севообороташи доакъара культураш кхерга дикагІйола агротехникен юкъейоалален кийса лелаеен чакхдакха лаьрІа программа оттаьй районе. Уж деррига гІулакхаш юрта боахамерча ерригача лаьттай продуктивность лакхъяра тІадерза даь да.

Боакхен чоалханен болх чакх а боакаш, хІара коллектива, хІара болхлочоа новкъостал де гІерт тхо 1981 шера планаш социалистически декхараши кхоачашдеча шо лоаца даькъа цунна боккхонна меллад хара, аьнача дош доацаш цхьакха а хургбоаца гІулакх дара.

— Хьинар шолхадаьккха къахьийгар тха завода коллективо съезда сийна вахте лаьттача денешка, — аьлар собрание ше къамаьл деш Шалински района «Пищемаш» яхача завода токаря **Х. Осмаева.** — Машинангъераша ханал хьалха, 20 февралe, кхоачашдир съезда сийна шоаш тІаийца хинна социалистически декхараш. ХІаьта бутт боалехьа далхъа боаккха кхы тІа а елар яш бІаьзар гаргтача сома маьха продукци.

Дукха болх бу заводе производство эргалькхда тоарарек цуи эффективность лакхъяраш, хІаьта иштта арахецача продукце дикал тоаяра. Дикна хІамаш карагІдаьннад къахьегам вІаштІехьбаккхара кердa, прогрессивни формаш юкъейоалара. ВІацагІъеллай 33 бригада, царех 7 — комплексни. Юкъейоалаь яьккай продукце динала тІехьожам лоаттабу комплексни система. Из бахьан долаш лакхерча категорех йола продукци 30 процентага кхоачаш дукхагІа хиннай, дІаенначул тІехьагІа ОТК-ас юха ца ерзаеш чакхъйоала продукци — 96 процентага кхоачаш. ХІарене шийший тамагІа леладе бокъо яьккхай 21 сагo. Завода коллективо районе эггара хьалхен республике хьалхарчарцен дІайолаьй нормативно - цІенача продукцена болх бара керда метод.

Уж хІамаш карагІдулача чІоагІа гІо дир дика вІаштІехьъяьккхача социалистически яхьо, хІара денна балха итогаш яро, уж массанена а дІайовзийтарох гуттара хьа хилийтаро. Цо йиш хулийт кхоачамбоацараш дІадахара де дезараш сихха чакхдаха.

Кхы дІахо тхона кхоачам бeш дац керттерча даькъе ерригача бригадаша шоай планаш кхоачашъяр. Оаха къовсам лоаттабу коллективе тІехьаьусаш цхьаккха болхло ца хилийтар, продукци тІехьа хилийтар духьа.

Съезда накъадолхача хьана а из болх беш йолча дешка а дукхха керда патриотически починшаш нийцативаши хьахкиннай. ГІишлонматериалийн гІишлонииндустрен Аргунски комбината формовщиний С. Заиев керда латтача бригадo дІайолабо «ХІара бетта задани — тІехкхоачашъеш болх бергба!» яха почин. Производства хьалхалаттарий районии слете из почин дукхача коллективаша хьаллаьцар. Тха заводе а из иштта хьаллаьцар. Кхаь бригадон 60 совгІа болхлочон дош делар шоай хІара йола задаенеш Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дизарга кхоачашъе аьнна.

БІарчча хьаийцача завода коллективо ше хьалхагІа тІалаьцача декхарашна кхы цІаьхка а хьежа а хьежа лаьрхІар 25 декабрь тІаьхоачаш 1981 шера план кхоачашъе. Шеко йоацаш да уж декхараш кхоачашдерг хилар.

Къамаьл ду «Оргтехника» яхача производственни объединене парткома секретара **В. А. Бритикова.**

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева аьча ЦК Отчетни доклада хІара мугІар тІа хьахьехха я советски халкъа уйлаш, цунна дага латтараш, аьлар цо. Из делале а дог айдеш а йола коммунизм хьалъяра, лаьттан тІа машар лорабера программа я.

ЧІоагІа къахьегамен политически хьинар айдаь къахьегаш я тха объединене коллектив. Ханал хьалха кхоачашъяьй пхе шера задане. Планал совгІа арахийцар 3 миллион сом совгІа мах бола продукци. ХІара шера 5 процент тІаппхетаьш продукци арахийцай, цо торо хилийтай из маькала яккхара боарам 1,3-зза лакхбе. Къахьегама овсарле лакхъялара темпаш 30,8 процент хилар. ЧаккхьлинагІа пятилеткагІа заводе эггара хьалха пачхахьалкхен дикала Знак еннай 5 тайпа изделента. Уж арахецилга ерригача арахецача продукце бІарчча боаралех лаьрхІача 40 процентага кхоачадаьд.

Завода коллективо мехкаэггара хьалхарчарца цхьана кийч а яь карарзаьй алкха ниттлагІча пятилетке а кхалхъа боахама 150 миллион сом экономически эффект ена йола электрофотографически ротационни аппараташ хьаяра метод. Цул совгІа чакхъьаьнача пятилеткагІа кийч а яь карарзаьй шолагІча поколенегІа йола яхь тайпара аппараташ а.

ЧІоагІа терием тІабохийташ леладаьд халкъа эша товараш хьадара гІулакх а. Уж арахийцад ерригача продукцех 13,9 процент хулаш дукха.

Уж толамаш цxe-шегІа хахиниа дац, уж хьахинияд ергача коллективо хьинар кхо ца деш къахьегарах, боккха организаторскийи массово-политически болх барах. Социалистически яхье хьалхалатташ хьабоагІа коммуниста. Тха коллектива доккха сий даьнад тхоай къахьегама толамех парте XXVI съездага рапорт дала бокъо яккхарах.

Цуи исторически решеней низ бола воздействи тахан а дика хоалуш я тхо коллектива гІулакхашка. Эффективностен балха дикален кердa торонаш лаха доладеннад тхо хІанз. Чакхъьнача митингашка болхлоша, инженерно - технически балхахоша хьахкайкадьд «ХІара балха дийнахьа хьадер— дукхагІа хилийта!» яхача девизагІа болх бе шоаш кийча хилар. Цунга кийчлуш хиннад тхо хьалхехьа деш. ЦхьайттагІча пятилетка дІайолаеннача хьалхарча деношка деэз ЭВМ гІолла календарни планировани юкъейоалара йола оперативни планировани бюро вІашагІъеллар. Керда техника сихагІа каравзае лерхІаш цаI бола инструментальни боахам вІашагІболлара эксперимент еш а да тхо.

Цу девизагІа лелаеча яхьа хІара денна хІара беттен итогашъяра положени кийчъяьй. Цу тІа белгалдь да керттера хьоккамаш юкъедоаладелга, масала, нормативно-цІена продукци, къахьегама овсарле дегІаяр, бригадии формагІа къахьегам вІаштІехьбаккхара юкъезаарий процент, я. кх. дІ. Тхоай торонашка а хьежа кердa доккхагІдола декхараш тІаийцад оаха: болх беш бола нах дукхагІа ца а хулийташ къахьегама овсарле 18 процент лакхъе; кердa объекташ хьал ца а еш товарни продукци арахецалга 15,2 миллион сомага кхоачаде; пятилетка контрольни цифрел совгІа кхы тІа цхьа миллион сома продукци яла.

Хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара объединене партийни организаци кулгалхошен боккха организаторски болх бе беза, оаха массане а чІоагІагІа хьинар айде деза, тІадиллача гІулакха партийни хьисапе тхо бехктонхаме хила а деза.

Комсаш лелаелга дегІадоаладаре проблемашта хетадир шиіі къамаьл Наурски района Кирова цІерагІча комсий совхоза бригадира **Р. С. Полищука.**

Тха бригада коллектив, аьлар цо, барттайна а кхотаенна а я. Массане а цІена къахьег, дика болх бу, хІаьта из тха балха тІаь лоархІаме а да. Чакхдаьнача шера яхьа итогех совхозе хьалхара моттиг яьккхар оаха, хІара гектара тІара 70 центнер комсаш яьхар. Из дика, хьокхам ба, бакъда дунах кхоачам хинна саца йиш яц. Тха бригадо-м яьхай хьалха 100—120 центнер йоаккхаш а комсаш. Торонаш йолаш да тхо, кІезига а йоацаш, тха декхар да царех бизаагІа пайда эцар.

МалагІа торонаш я уж? Эггара хьалха оаха де дезар балха дикал лакхъяр, агротехнически мероприятеш, къаьстта комсаш йоІилга, цаьрац хий деттилга дикагІйолча агротехнически хаьашка а бизаача боарамагІа а чакхдаккхар. СихагІа чакхдаха деза комсий бешамашта реконструкци яра балхаш, цу гІулакха богарни лаьтташ тІа дІаегІа кІезига хьувкъаш йола комсаш оахкаш хьа а йоахаш дІаяха а шелал дикагІа лоалуш долча сортех йола комсаш дукхагІа дІайогІа а еза.

Кхыдола кхоачамаш а да тха. Из да техникагІа кхы а дикагІа пайда эцилга, баьцовгІашта зуламаш дерашцен лазарашцен лоаттабу къовсам чІоагІбелга.

ХІанз а мел могар деш да тхо цу кхоачамех пайда эцара. Комсий бешамашта реконструкци яра балхаш дІадоладаьд. ЦхьайттагІча пятилеткагІа оаха дІайогІаргья шелал лоача сортех йолча комсий 380 гектар керда бешамаш. Материальни стимулироване система вІашагІъеллай оаха, къахьегама овсарле лакхъе а балхаш шоай хапнакъа чакхдика а гІерт тхо.

Хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара тхона лакхехьа латтача организацешкара новкъостал а эш. Пайдана йоаца комсаш тІера дІаькхача кхашта планировна елга сихде деза, цкъа даьнна гІалат кхы дергдоацаш цига керда плантацеш хьае еза. ДикагІдолча сортех йолча комсий керда бешамаш дикагІа вІаштІехьяхара, сортовой агротехника кийчъяра тхона хетачох бакъахьа хургдар вай республике из культура дегІайоалара гІулакхаш леладеш хургйола лаьрхІа Іилман центр вІашагІъеллача. Тхона кхоачам хеташ дац республике керттера сорт лоархІаш йолча «Ркацителах» хьахулар а. Уж деррига дешаш къоастаданза даргдоацаш да.

ХІанз болхлошта шоай доалахьарча боахамашка хьайбаш леладара новкъостал хургдола гІулакхаш чакхдаха гІерташ да тхо. Бакъда кхоачам хилаал бахача нахага дІадоала доакъар дац. Лакхехьа латтача организацешкара оаха дех доакъара база шеръяра 500 гектарага кхоачаш тхона лаьтта далийтара новкъостал дар.

Со керте латтача бригадо дош деннад план 64 йолаш хІара гектара тІара 80 центнер комсаш яха. Из хургда юкъарча толама оаха юкъе хьош дола дакъа, хьамсарча партен правительствоа ета йоакхоина оаха луш дола дакъ.

Іилма производствоцара бувзамаш чІоагІдаиза дергдоацаш хиларах дийцар активе собране Л. Н. Толстоя цІерагІча Нохч - ГІалгІай пачхахьалкхен университета ректора **М. П. Павлова.**

Нагахьа санна съезда решенецна хьежжа хилча, аьлар цо, республика Іилмахошта, цу даькъе вузовски Іилма вакалашта а, хьалхашка латта лоархІамегІа дарех декхар эггара керттера дола халкъбоахама декхараш къоастадара цар низаш тІадерзаделга да. Тхона хетачох республике йолаш я Іилмахошен производственникашен цхьана болх бера ларда тІа толаме къобаста йиш йола дукха проблемаш. Царех цаI энергетика дегІайоалара дешашца юкъарчал доацаш юкъенна я. Дувцар да термальни хих пайда эцилга.

Ала доагІа, из гІулакх кхоачашдара цхьадола хІамаш деш хилар. Цхьабакъда а Іилмахоша а с из гІулакх хьаьшт долча производствай викалаша а, хІаьта иштта координирующи организаца тІатеІІан сиххен болх баь бац уж деш принципиальни къоастадера. Термальни хиш марадерзадара целевой комплексни Іилма - тохама программа кийчъе еза. Масала, тха вІаштІехьдаргдар тайп-тайпара термальни хиш лаьттана, са доаллача хІамашта, лаьттагІа тІайоалача хІамашта мишта Іатть, сага организмана уж мишта Іаткъ хьоаш тохамаш да. Тохамаш дарах хьахинанох пайда эцІ йиш хургъяр боахама, санитарно-гигиенически, медико-биологически мероприятей системаш кийчъяра.

Духьала дІаала доагІа: вузовски Іилмах республикана эшача гІулакхашта пайда кІеэагІа яц. Аьнна. СССР юкъарча машиностроене Министерствоаца, СССР АН Радиотехнически институтаца, СССР АН централиеи экономико-математически институтаца, «Биохимреактивей» НПО-ца, кхьча организацешца даьча договорех доккхий тохамаш деш я тха университет. ХІаьта республикана оаха цхи договорагІа мара болх бац, из а лоадама болх бац.

Хилийза даргдоацаш хІама хет тхона республикана перспективни йола специалисташ кагирхошта Іомаяра шерра болх балга. Тха Іилмахоша цаI йолча профориентационни система лоархІаме вариант кийчъяьй, цо новкъостал дергда халкъа боахама хьаддача доакъошка тхона нах боагІача тайпара дІачІоагІбелга Іалашде. Карарча пятилеткагІа оаха лерхІ из система «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене экспериментально юкъейоалае. Цу гІулакха кийчо еш дикка балхаш даьд.

ЦІенхаштара декхараш латт тха вуза хьалхашка дешара-кхетама процесса даькъе. Укхаза дукха я къоастаянза йола проблемаш. Хаддаиза болх беш хиннад тхо вузе юртара кагирхой дукхагІа хилийта гІерташ, хІаьта соахка 50 процентал тІех а даьлар тхо. Цхьабаьнда из болх бе лерхІар чакхдаьккхара тІаберзаьбь лелабе беза. Хала хета а, дукха ба хІанз а дешара дІабуала студенташ.

Тха коллектива лоархІамегІа дарех декхар да тхоай вузах республика йоккха дешара-методически центр еш беш бола болх дІахо бахьар. Материальни база дегІайоаларо, Іилма-тохама болх эргабаькха тоабаро, лаккерча школа педагогика проблемашта дола тохамаш дегІадоаладаро, хІаьта тха вуз цу дешашка диллача регионе керттера ярех а я, — цу дерригаеша хьахулийт университете халкъа образоване кулгалдеча болхлой, юкъерча специальни дешара заведеней педагогий говзал лакхаяккхара. Институт е факультет санна йола лоархІаме форма вІашагІйолара йола торо. Цу гІулакха инзаш, кадраш, белгтала опыт йолаш да тхо.

Съезд чакхъьнначул тІехьагІарча укх беттагІа хІара коллектив балха керттера лостамаш лохаш, уж белгалдеш хургья. Из процесс болаш я тхо долча а. Университета Іилмахоша, студенчества деррига низаш оарцагІдоахаргда КПСС XXVI съезда решенеш йиза кхоачашъяра.

* * *

Республика партийни активе собране даьхъа лоацаш хинараша дийцача дешах йола 1981 шерек бІарччача пятилеткан планаш кхоачашъяра, КПСС XXVI съезда исторически решенеш толама кхоачашъяра тІехьа къовсам лоаттабе республика къахьегамхой оарцагІбахара тІеерзаь йола шерра резолюци тІаийцар.

САХЬАТАШ ХЬАЛХАДОАХАРГДА ВАЙ

ХА ЛАРХlАРА КЕРДАЧА ПОРЯДКАХ

Дlахьа бlаьшере чакхйолаш транспорт, къаьст-къаьстача пачхьалкхенашта чухьара а царна юкъера а промышленни, экономически политически буваэмаш делlадахкаро хьалхашка оттадаьд ерригача вай планете общественни частнии вахара бlаьрашо нохчашцара хьалаш нийчде йиш хургйола хана лоархlама способ лахарах дола дош.

Тахан цу тайпара способ я сахьата поясий дунен халкъашта юкъерча системагlа — поясной хана системагlа — ха лархlар.

Сахьата поясий дунен халкъашта юкъера система хьалхьа Льттан тlехе, хана лоархlам цхьатарра болаш смежни поясашна хана башхало 1 сахьат долаш меридианашца сахьатий 24 пояса екъарца. Юххьанцара гринвичски меридиан шийна чулоацача поясегара дlайолайий уж поясаш, белгалъю малхбоаленгахьа дlа 0-гара 23-нега кхаччалца йолча номерашца.

Планетерча дених бийсани цхьатарра календарни лоархlам оттабар духьа барт вlаштlехьбаьккхаб Гринвичгара 180° йолча меридиана юкхе гlолла тlехбоалаш бола васа даташ хувцадалара оаса лархlа: из дlабода Берингова проливе гlолла. Алеутски гlайренашта малхбузехьарча сагlорахьа гола тех до, дlахо 180° йолча меридиане гlолла къулбехьегахьа дlабода. Из оаса Малхбоалехьара Малхбузенгахьа хоадабеш болча оаса тlехьара дата хувца деза, хlаьта малхбузенгахьара малхбоаленгахьа хоадабеча — хьалхарадар.

Дунен тlарча дукхача мехкашка ахкен замалахье «ахкан» ха юкъейоалаю — сахьата тlаьск цхьа сахьат хьалха а даькхе дlаоттаду. Из ду дешлен бийсанлен юкъерча сийрдача хенах биэвагlа пайда эцара чотагlа электроэнерги из яккхарга дlайода йоаго хlамех кхоир духьа.

Поясашта йийкъача хана система вай мехка духхьашха юкъейоалаьяр Сийлахьйоккха Октябрьски социалистически революци хиначул тlехьагlа — 1918 шера; юххьанца кемаца деча наькъий ха лархlам духьа, цул тlехьагlа — «Дешлен бийсанлен юкъерча хана лоархlам» дерригача цивилизовании дунеца цхьатарра лелабар духьа...» 1919 шера 8 феврале арадаьннача РСФСР декрето оттаено РСФСР массе метте 1919 шера 1 июле денз поясной ха лоархlилга.

Йоаго хlамен электроэнерги кхоир духьа вай мехка цхьа санна дукххала а 1930 шерага кхаччалца ахкан замалахьа цхьан сахьата е шин сахьата хьалхадьхад сахьата тlаьск, тlехьагlа ший метте юха а уттадеш.

1930 шера 16 июне СССР Совнаркомо сацам бир ну шера 20 апрелера денз 30 сентябрга кхаччалца сахьата тlаьск 1 сахьата хьалха татта. Цул тlехьагlа 1930 шера 30 сентябрен 1931 шера 9 феврален баьча сацамагlа сахьата тlаьск 1 сахьат хьалхадоахилга хувццалца ьнна хьалха - тlехьа ца доахаш лоаттадаьд. Хlаьта цу хана денз из ца хувцаш дисарагlа, 1930 шера денз СССР территоре тlа хана лоархlам сахьата поясий системагlа беш хьабоагlа 1 сахьат хьалха а баьнха (сахьата пояса хан цунна lотlатеха цхьаьнха 1 сахьати). Цу ханах «декретни» аьнна цlи тиллай.

СССР территоре тlа хана лоархlам нийсагlа вlаштlехьбаккхар, доагора - энергетически ресурсаш кхоарен царех пайда эцарен эффективность лакхъяр, бахача наьха унахцlено лораяр духьа СССР Министрий Совето 1980 шера 24 октябре баьча «СССР территоре тlа ха лархlара порядках» болча ший сацам тlа оттадаьд. СССР территоре тlа ха лархlара укх тайпара порядок лелаелга: массазарча хана 1 сахьат lотlа а теха (хlара шера 1 апрелера денз 1 октябре кхаччалца).

Сахьата 11 поясана екъалу СССР территори (2-гlчунгара яьнна 12-нега кхаччалца) сахьата хlара пояса юкъера ха цхьатарра а йолаш, смежни шин поясана юкъера хан башхало 1 сахьат а йолаш, ерригача поясашка минутийи секундийи лоархlам цхьатара а болаш: дешлен бийсанлен юкъера ха СССР территоре тlа 0-гара 24 сахьатага кхаччалца лоархl, дии бийсен дlадолалу ха бийса екъалур а йолаш.

СССР территоре тlа лелача порядкагlа, 1 апрелен 1 октябрея хана лоархlам хувцилга леррагlа де дезаш да (малхбоаленгахьара малхбузенгахьа) сахьата хlара поясе 0 сахьат даьлча, берригача мехка хьадача цхьан хана а ца деш.

1 апрелен 1 октябрен лоархlам хувцилга промышленни предприятей, организацей, учреждений, дешара заведеней, кхыйрий болх болабарш чакхбаларан отталь сахьата график ца а хувцаш де деза.

Сахьата поясий керда доазонаш юкъедоваладеш хиларна дувзадонна, Нохч-Гlалгlайче, 1981 шера 1 октябре денз г. Москва чуйоттча 2-ча поясе чура ара а яьнна, 3-ча пояса чу йоал.

Цу ханагара дlайолаекна вайцнгара ха московскичунца нийсйча 1 сахьат хьалха лоархlаш хургья.

Цунца дувзаденна Министрий Совето сацам баьб дош практически къоастадара тlаерзаь дукха мероприятеш белгал а йоахаш.

1981 шера 1 апреле 0 сахьат даьлча сахьата тlаьск вай республика ерригача территоре тlа «ахкан» хана ца нийсдаь оттаду. 1981 шера 1 апреле кхаччалца ха лоархlаш хьенача порядкал 1 сахьат хьалха а даькха.

Нохч - Гlалгlай АССР 2-ча пояса чура 3-ча пояса чу дlакхара бахьанагlа сахьата тlаьск цун территоре тlа 1 октябре 1 сахьат юхатlехьашка доахаргдац, тlаккха цу хана денз вай моттигерчен московски хана юкъера башхало даим цхьа сахьат хургья.

Иззамо хувцамаш дергда мехка цхьайолча кхыча территореш тlа а.

Тlаккха 1982 шера 1 апреле денз хlара шера вайцнга, берригача мехка а санна, сахьата тlаьск «ахкан» хана 1 сахьата хьалхадоахаргда, хlаьта 1 октябре «lай» хана лаьрхlа 1 сахьат юхатlехьашка доахаргда.

Из доал хьашт долаш йолча ерригача предприятешеи организацешеи геттара сиха кийчъе еза кердача хана лоархlамга довлилга промышленносте, юрта боахаме, транспорте, снабжене, кхычахьа балха ха ца йоаеш технологически процессаш па толхаеш lалашдара тlаерзаь мероприятеш.

Хана лоархlам хувцача деношка транспорта дерригача тайпаша юкъагlа па доалийташ болх белга lалашде деза транспортни предприятеша.

Цхьанна а тайпара мегийташ дац машинаькъа транспортаца къахьегамхой дlалоха кхуллаш йолча предприятей болх болалун чакхбоален сахьаташ хувцилга.

Бувзама производственно-технически управлене lалашде деза периодически кепайоалуяш почтех хьа ма кхачче а адресни пункташка дlакхухьилга, лелаеш йола контрольни ханаш теркал а еш.

Республика унахцlено лораяра Министерства хададиза болх бергба шера кертерча «ахкан» замалахьа санна, иштта «lай» замалахьа а хана лоархlам хувцаро бахача наьха унахцlенонна lоаткъам бой хьоташ, хlаьта цу балхах хьахиннарий хьакъетьа хlара шера хоам бергба унахцlено лораяра централни организашка.

М. МУРЗАБЕКОВ,
НГlАССР - е гlолла СССР Госстандарта уполномочение заместитель.

ФЕ ХИЛА

Наькъагlа лелара Правилаша бокъо лац цхьан сага мара лаьрхlа йоацача трактора кабина чу а хоешабаь нах дlа-юха кхувла. Хlаьта республикерча юртацна вахачоа бlаргагуртья кабина чу вагlар нахъ а кхы дукхагlа а саг волаш йода трактор. Уж норнъа ба трактор лахлара, хьалхашнахьара юкъ бlаргагора, наьнъа уйлах туьлаву цар трактор лехкаш вагlар. Цулуха тамаш а яц тракторист юкъе а волаш наькъашка хулаш йола аварешдокинхийча вонашца чакхъовлаш хилар.

Массехк ди хьалхагlа Шелковской районе, 13 шу даьнна ший кlаьнк кабина чу а хоаваь аргlе ваха араваьнна «Красный пахарь» ахача колхоза тракторист М. Б. Ахмедиев. Уж дlаболхача хана трактора кабина нil хьа а елламна lоажа кlаьнк тlехьашкахьарча чарха кlалвахав. Цига лолаварах кхы саккетем чу ца воагlаш венна дlаваьнна кlаьнк.

Транспорт ше лоаттае йоагlача метте лоаттаяра дош теркалдеш бац совхозий, колхозий кулгалхой. Цулуха тамаш а яц паччахьалкхен транспорт юрташка водителий шоай доалахьара транспорт а хиина дlаоттар.

Юрташкарча предприятей, организацей, колхозий, совхозий дукха водителаши кулгалхойи бехказа бувл юрташкара хьалаш шоай тайпара да ахаш — боад боллалца болх беш хул, йоах пар, водитель, цудухьа цlагlа лоаттаю автомашин. Пачхьалкхен чотих ваха безам болчоа аьттув бала гlерташ дола къамаьл да из, кхы бахьан а доацаш.

Массехк ди хьалхагlа Ножай-Юртовски района Калинина цlерагlча колхоза доалахьарча УАЗ-469 яхача автомашинаца 23 сахьат даьнначча хана Саьсанара Ножай-Юрта водаш из ахка яхийтай цун водитела Аласханов Зайнде. Цу чу бьаьгlача нахах кхо саг цегтача венна, шиъ чlоагlа лозаваь а волаш больнице вихьав. Цхьабакъда, цу колхоза кулгалхоша шоай транспорта довл даьдаларе хургдоацаш хlама дар ия.

Дlадехача • кlирагlа (12 мартера 18 марта кхаччалца) Нохч-Гlалгlайчен наькъашка 17 авари яьй, 8 саг ве а вувш, 18 сага човнаш а еш.

НГlАССР МВД ГАИ.

ГРУЗИНСКИ ССР. Дунен халкъашта юкъерча стандартаца нийслуш я харьковски инженерашца цхьана «Аналитприбор» яхача Тбилисски lилма - производственни объединене специалисташа кийчъаь хий цlендара тlахьожам лоаттабеча кердача автоматизировании система характеристикаш.

Вычислительни микрокомпрессорни техника хlанзарча средстваех, хlаьта иштта кердагlа йолча математически методех а пайда а эцара ларда тlа хьаяь я из система. Цо торо хулийт 17 физико - химически хьоихамаш белгалде.

Промышленноста юкъе йоалае могаьй система, хlаьта укх шера январе денз Кура яхача додача хи тlа эксплуатаце еита дlа а еннай.

Кердача пятилеткагlа цу тайпара йиъ установка кхы а оттае лерхl Тбилисеца гонахьарча хиш тlа.

СУРТА ТlА: Кура яхача додача хи тlа болх беш я хина тlахьожам лоаттабу дlаюха лела микролаборатори.

Г. НАХУЦРИШВИЛЕ сурт.

Спорта хоамаш

ШИ ВИКАЛ — ШИ ПРИЗЕР

Пермски областерча Чайковский яхача городе чакхъяьлар дзю-дох латаш юрташкарча кагирхой СССР-е хьалхле яккхара йола яхьаш. РСФСР вlашагlтехача командина юкъе а волаш цига даькъа лоалаш вар Нохч-Гlалгlайчен ши викал. Цу яхье дика аьттув баьлар цу шинне а. Иштта, Мехтиев Ханпашех дото призер хилар, хlаьта Алиев Мухьмадэ кхоалагlа моттиг яьккхар.

Апрель бетта хьалхарча деношка городе Ленинграде дlайолалу СССР кагирхошта юкъе хьалхара моттиг яккхара йола яхь. Хlанз цига даькъа лаца нийслуш ва Мехтиев Ханпаша.

ШОЛЛАГlЧА МОТТИГЕ

Город Майкопе дlахьош яр дзю-дох латара берийкхелатарий спортивни школашта юкъе «Урожай» яхача ДСО Централни Совета хьалхле яккхара яхьаш. Цига гулъенна хиннача вуйийтта командана юкъе шоллагlа моттиг яьккхар Нохч-Гlалгlайчерча командо.

Шо шоай долала категорех болча спортсменашца къовсабенна хиннача пхьаболча вай даюдонстий дика аьттув баьлар уккала. Иштта, Гериханов Хьамзатах (62 кг), чемпион хилар. Эпендиев lадланен (49 кг) Тепкаев Лечаси (68 кг) шоллагlа призаш яьхар, хlаьта Асхабоо Русланах (83 кг) бронза призер хилар. Уж берригаш а город Аргунерча юкъерча школера дешархой ба.

Вай команда тренераш ба СССР спорта мастераш Аюбов Ибрахlанн Ким Аркадийи.

ЧЕМПИОНАШ ГРОЗНЕНЦЕХ ХИЛАР

Укх деношка город Гудермесе хилар «Урожай» яхача ДСО командашта юкъе кхалнаьха волейболах йола республика чемпионат. Цу яхье къовсаешлар Нохч - Гlалгlайчен районий пхийтта команда. Чемпионаш хилар Грозненски горспортсовета викалех. Шоллагlа моттиг Грозненски района командага кхаьчар, кхоалагlар — Сунженски района волейболисткашка.

ЧЕМПИОНА ЦlИ ЯЬККХАР

Город Фрунзе хилар ший lоlамегlа вlалтохаргагlа латара СССР кагирхошта юкъера чемпионат. Цу яхье чемпиона цlи яьккхар Асхабов Сейт-Хьасана. Дика аьттув баьлар цига вай республика шоллагlча викала — Вараев Аллана а. Цох бронзови призер хилар.

ЕРРИГСОЮЗНИ ЯХЬАШКА ДАКЪА ЛОАЦАРГДА

«Трудовые резервы» яхача ДСО Россовето город Туле дlайихьар яйгача атлетиках шин-шин командашта юкъен хьалхара моттигаш яхара яхьаш. Цу йоккхача турнире дика аьттув баьлар вай республика викалий. Командай зачетех цар яьккхар свй долала пхелагlа моттиг, хlаьта спортсмений шин-шин зачетах чемпионий цlераш яьхар вай викалаша — 400 метр водаш Грозначерча № 21 йолча юкъерча школа дешархочо Яковлев Михаилси, гаьнагlа кхоссалуш — № 10 йолча технически училищерча Романенко Александрен. Цул совгlа, 200 метр водаш Яковлева яьккхар шоллагlа моттиг. Хlаьта 400 метр йодаш финале дакъа лоацаш цу школера 7-ча класса дешархо Капкова Наташа пхелагlча моттиге нийсъелар.

Хlанз уж кхоакхе а кастта город Вильнюсе хургйолча Ерригсоюзни яхьашка дакъа лаца нийслуш ба.

«ДоттагIален» клуба гIулакхаш

Кхуаш йоагlача тlехьенна интернационални кхетам белара дикка тlo-вовкъостал ду школашкарча интернационални доттагlлен клубаша.

«Массанахьа а леладе доттагlал, массаза а леладе доттагlал, лаьттан тlа а, форда тlа а леладе доттагlал» — иштта я Зонерча юкъерча школа интернационални доттагlлен клуба девиз.

Массехк шу да школерча дешархоша Германски Демократически Республикерча школашца бувзам лелабу. Клубе чуваьлча гуш латт доазол дехьарча доттагlаша яххьийта совгlаташ. Пенах хьалъязка яда тайп-тайпара бое бола галстукаш. Йовлакаш, кlувсалгаш, истола тlа яда тайп - тайпара значокаш, ГДР хоза моттигаш тlайола открыткаш, немций меттала дола художественни а справочни а литература, къаьсттача коробка чу дада немций доттагlашкара дена письмош, клуба lалаьмате деза да доазол дехьара дена хlара керда вахьат.

Массехк шу хьалха туристически путевкагlа ГДР вахавар школа директор Эзербаев Заьлмаха. Цу хана из нийсвелар Берлинерча цхьан школе. Цига во дийцар шоай школах, Нохч - Гlалгlайченах, берригача Советски мехках лаьца. Иштта доттагlал тессар шоайла цу шин школа дешархоша. Ха дlа мел йода члоагlлу из доттагlал. Ер пхелагlа шу да Сулейманов Шамсудина Варнет Ингоца хьоашал тесса, дйьлагlа шу да 9-ча классерча дешархочуьнца Хинниан Янайца Масуева Луизас доттагlал леладу. Шоайла цар дlа-хьа кьахьаташ, тайп - тайпара сувенираш ухийт, шо-шоай школах, мехках, шоаш школашка чакхйоахача сакъердамеча мероприятех лаьца язду.

Клуба активисташ ба Закриева Зара, Масуева Зара, Басиукаева Рая, Тазабиева Хеди, Чамаева Асма, Курбанова Луиза, клуба президент, 7-ча класса дешархо Мусаева Яха.

— Каст-каста тха клубе хуа — дуьц школа кхетама балха организатора Яндарбиева Зайбулла Исмауровнас. — дунен халкъашта юкъерча хьалах лаьца беседаш, туристически путевкагlа доазол дехьа бада хиннача нахаца вlашагlдеттадалар. — Сакъердаме чакхъяьлар школе «Доазол дехьара са новкъостий» яха викторина. Клуба дакъошхоша хьнаре чакхбаьккхар «Никарагуа кагирхоцара солидарность» яха бутт.

Дукха доттагlий ба Зонерча кидовций вай мехка а. Каст-каста укхаза хьошалгlа бахке хул Грознерча № 24 йолча юкъерча школера дешархой. Цхьана вlашагlа а кхийте чакхйоах цар тайп - тайпара комсомольций сакъердаме тематически сайренаш, дlа-хьа эц школерсий балха опыт, чакхйоах тайп - тайпара спортивни яхьаш. Грозненцаца кердача шера хетаьча бал-маскараде хилар зоновцаш. Шин школа дешархошта хlанз а тlехь йиц ца луш дагалатт из сакъердаме сайре.

Б. СОЛТАГИРЕЕВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

21 март

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 11.00. «Машар бахьан къовсам лоаттабу кагирхоша» яха книжкаш дешарий конференци. 11.00. Болх беш да «Фаьлг болча хьоашалгlа» яха берий кинотеатр. 19.00. Болх беш я дискоклуб.

Н. К. Крупская цlерагlа культура Дворец. 11.30. Саг яр-яхар члоагlа деэдеш белгалдаккхар. 12.00. Оахкарий цlей. 17.00. «XXVI съезда решенеш вахаре» яхача циклах йола «Дунен тlом ца хьайтара дунен халкъашта юкъера кхохнам лаьтlбара СССР лоттабу къовсам» яха беседа. 18.00. Даьйкоаной кинолектори «Дешархошта профориентаци яра даьй новной декхараш» яха лекци.

«Оргтехника» объединене культура Цlа. 12.00. «Кхелетарий бокъонаши декхарашии» яха беседа. 16.00. «КПСС XXVI съезда решенеш — вахаре» яха кинофестиваль.

Просвещене балхахой Цlа. 16.00. «Дала яц хоаленаш, наха ю» яха дагахьара журнал.

22 марта

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 10.00. Тlехьара телевизионни конкурс. 19.00. Болх беш я дискотека.

Н. К. Крупская цlерагlа культура Дворец. 15.00. Болх беш я «Къона ленинец» яха киноклуб.

Химикий культура Дворец. 11.00. Черноречьерча бахархошта хетадаь № 5 йолча берий музыкальни школа отчетни концерт. 14.00. Баскетболах йола спортивни яхьаш. 18.00. «Тахана кердадараш» яха кинообозрени.

«Оргтехника» объединене культура Цlа. 10.00. «Тахан дунен тlа» яха радиообозрени. 11.00. Болх беш да «Росинка» яха берий кинотеатр.

Клуб КИМ. 13.00. Технический кружока концерт. 14.00. Берашта лаьрхlа «Фаьлгий дунен тlа» яха кинофестиваль. 17.00. «Дезали школен» яхача циклах кинохьожар. 19.30. Кагирхой салаlара сайре.

ТЕЛЕВИДЕНИ

21 МАРТ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — lуйранара гимнастика.
9.05 — «АББГДейка».
9.35 — СССР халкъа артиста М. Матомнева дlаеши Н. Доброправова стихех дола А. Пахмутовай иллеш.
10.00 — «Дай-нанной, школа!».
10.30 — «Халкъа эшараш».
10.45 — «Кхерам боацаш дlа — юха лелар». Передача дlахьу СССР МВД ГАИ кертерча управлене начальника В. В. Лукьянова.
11.15 — «Музеашкен выставочни залашкен гlолла». Малхбузеневропейски прикладной искусство. Франци музейшкара.
11.45 — «Спортлото» 12-гlа тираж.
11.55 — «Кхерий тlа, аьшка тlа, дешо тlа». Максим Танка поэзи.
12.25 — «Иранаи — ирланаций лаьтта» яха телевизионни документални фильм. Шоллагlа фильм.
13.00 — «Дунен халкъий творчество».
13.30 — «Маьлха беркат».
14.30 — Кердадараш.
14.45 — «Маршал ди хьога, доде хий!». Берашта йола художественни фильм.
15.50 — «Доттагlал». Телевизионни журнал.
16.20 — «Дийнача хlаьай дунен тlа».
17.00 — Съезда делегаташта йоца да. Армянски ССР йошонской Союза Правлене хьалхарча секретара В. А. Петросяна къамаьл.
17.30 — П. И. Чайковский. Хьалхара концерт.
18.05 — Политически обозревателца В. П. Бекетова беседа.
18.35 — Мультфильм.
18.50 — «Шун письмоех». Музыкальни программа.
19.35 — Мехка зараваш тlа эпраьнна 40 шу лиарго. «Валерий Чкалов» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — Футболах йола СССР кубок. Шоллагlа тайм.
22.20 — «Бенефис» яхача программа вагlонашка гlолла. Чакхбаьлча (23.15) — Кердадараш.

шера 1 апреле денз СССР территоре ха лархlара порядка хьакхаьла.
19.00 — Езача атлетиках бола дунен халкъашта юкъера яхь. Львоверча передача.
19.45 — Телевизионни документални фильм.
20.00 — «Бийса ааьльал хийла мун, бераш!».
20.15 — «Дешарий го».
21.00 — Телевизионни документални фильмай программа.
21.40 — «Къона» яха телевизионни художественни фильм. Хьалхара а шоллагlа а серех.

I ПРОГРАММА
22 МАРТ

8.00 — «Ха».
8.40 — «Зарядка я дlаотта!»
9.05 — Дlалена РСФСР заслуженни артиста А. Давыдова (Балалайка).
9.30 — «Гургалбетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза тlуллах деш ва!».
11.00 — «Унахцlено» яхача программа почта.
11.45 — «lуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.15 — «Доазол дехьарча къовсий бlаргашца Советски Союз».
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — М. Горький. Горка цlерагlча Куйбышевски академически драмтеатра «Зыковгlар» яхача фильма-спектакля премьера.
16.25 — «Илли сагана дуьа».
17.25 — Мультфильмай программа.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — М. де Фалья. «Треуголка» яхача балетешара шоллагlа сюита.
19.00 — Футболах йола СССР кубок шоллагlа тайм.
20.00 — «Киноникъбара клуб».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Немавноний цlегlа». Передача дlахьу музыкальни композитора О. Доброхотовас.
22.55 — Езача атлетиках йола дунен халкъашта юкъера яхь. Львоверча передача. Чакхбаьлча (23.15) — Кердадараш.

II ПРОГРАММА

8.00 — lилман-популярни фильмай программа.
8.40 — Централни телевидении Ерригсоюзни радиои эрсий иллей академически хора кхоачеиклу эрсий къулбеседен иллеш.
9.15 — «Спортивни класс».
10.00 — «lуйранара почта» яха музыкальни программа.
10.30 — «Маьша школа».
11.00 — Армянски ССР Гостелерадио халкъа инструментий оркестра концерт. Ереванера передача.
11.35 — «Эрсий къамаьл».
12.05 — «lилман вахар».
12.35 — «Иллеш доах Г. Каресас».
13.00 — «Гlулакхаш, кердадар лахар, ремесанеш». Передаче дакъа лоацаш ва СССР Госплана председателя заместитель Н. П. Лебединский. Передача дlахьу политически обозревателя Л. А. Вознесенский.
13.35 — Монгольски Халкъа Республика халкъа иллеи халхареи Паччахьаллкхен ансамбла концерт.
14.05 — В. Черных. Моссовета цlерагlча Паччахьаллкхен академически театра «Хьахоача ди — дlаоа ди» яха фильм-спектакль.
16.35 — «Нийсархо» (нохчий меттала).
17.05 — Киножурнал.
17.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
17.50 — «Кинопекъбара альманах».
18.10 — «Шун письмоех дола концерт». (гlалгlай меттала).
18.40 — «Сахьата хьалха». 1981

II ПРОГРАММА

8.00 — Телевизионни документални фильмай программа.
8.40 — «Къахьегама тха сьонвала». Советски иллей концерт.
9.05 — «Бlаргагушдар — тоша хиладар».
10.05 — «Выставка Буратино».
10.35 — «Цунами». Телевизионни документални фильм.
11.00 — «Шахматни школа».
11.30 — Мультфильм.
12.45 — Советски иллей концерт.
13.15 — Телевизионни документални фильм. Дакъа лоацаш ба КПСС XXVI съезда делегаташ: Кертерча конструктор О. К. Антонов, Советски Союза шоазза Турпал Г. Т. Береговой, БАМ-а начальник К. В. Мохортов.
14.20 — «Дакъе, хьа сийле иллена хестаю аз». Самодеятельни искусства политически иллей республиканси телевизионни конкурса хоалламбеш дола концерт. Чакхбаьлча — документални фильм.
16.40 — lилман-популярни фильм.
17.30 — «Шийтта lаьнб» яха телевизионни дукхаха серийни художественни фильм. Хьалхара сери.
18.40 — Ираклий Андроников. Йоакхача залах дагадоагlараш. Телевизионни фильм.
20.00 — «Бийса аьльал хийла мун, бераш!».
20.15 — «Звездочет». Телевизионни журнал.
21.00 — Концерт.
21.40 — «Гонщики» яха художественни фильм.

РАДИО

21 МАРТ

6.00 — Механизаторан ахкана арабаьлхий. Репортаж (нохчий меттала).
6.55 — Ашараш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Къонах» яха радиоповеста (эрсий меттала).

10.15 — «Литературни Нохч-Гlалгlайче» (нохчий меттала).
10.35 — Ашараш.
11.00 — Иллеи оал Нина Сливак (эрсий меттала).
11.50 — «Кlирсаха» яха сатирически журнал (гlалгlай меттала).
12.20 — «Литературни Нохч-Гlалгlайче» (эрсий меттала).
18.00 — «Хьона, Даькъе, саяречун дас!» (гlалгlай меттала).
18.30 — «Кагирхой вахаш ...» (гlалгlай меттала).

Хlоттам

Тахан республике гlоллен Грознен мордаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгlо догlа а делхаш. lуйрийна дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 2—7 метр члоагlа мух а хьекхаш хилен фетара температура республике 5—10, Грознэ 8—10 градус йlовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен мордаш а йолаш, йовчан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 2—7 метр члоагlа мух а хьекхаш хилен фетара температура бийсана 0—5, дийнахьа 10—15 градус йlовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Вай вахара хьисап

ТIЕМА ДОАКЪАШХОЙ УНАХЦIЕНОН ЙОАКХО

Совх хьийтар из дага а доацаш Малхбузехьарча Грузе эгара хозагlча мllинге уллача Цхалтубо (гуржий метталара перевод йича: цхади- хий, тубо- мела) яхача городе цхьан санаторе. Къамаьлаш дир, Аникеев Дмитрий, донецкий шахтер-забойщик, Сийлахь-боккхача Даймехка тlема фронташка немецко-фашистски тlаьрахошта дуьхьала лийтав, халача фронтови наькъашка гlолла Тулерe ваьнна Риге кхаьчав. Диказа човнаш хиннай (цоаза хала човнаш а хулаш). Тlехьара чов хулаш фашистски снарядо ког ьттар. Ригана юхе дар из 1944 шу чакхдоаллаш. Из чов кхалча дукххача хена госпитале иллав, инвалид а ваь пенси хьожадаьд.

Амма салте хиннача сага деш хlама я доацаш дlагlа вагlа мегадац. Ший халкъ тlемо фохабьь боахам юхаметтаоттабеш даьллача хана. Хьалхагlа колхозе бир Аникеев Дмитре болх, тlаккха шахте юхавахар. Цига белар цунна булургбола болх. 1968 шера мара вахензар из боккъонца пенсе. Хlанз кховзткъе кхойтталагlа шу да Аникеев Дмитре, амма цун из ха я аргдац, бе йоаллача гlажа кlеззига доал тlа а дохийташ из волавелча, претез низткъа мара хо а ца луш боах цо гlа. Санаторе ваха путевка мах боацаш еннай. Мах боацаш лу цунна цига ваха машинанъа билет а.

— Каст-каста хулий хьа укх тайпара торо?

— Ялхевлагlа венав со санаторе мах боацаш путевкаш а телаш. Хlаьта мах боацаш миччахьа а ваха боккъо я шера цкъа, миччахьа а салаlа водаш. Цул совгlа, — лаьрхlа йола управлени а йолаш йола автомашин а я са, из а тlема инвалид хиларгlа мах боацаш еннай. Цунца а ваха йиш я салаlа.

Укхаза, цхалтубски тlема гlулакхаш тlарча наха йолча санаторе ва мах боацаш путевка а енна вайта Орловски областерча «Власть Советов» яхача колхозера тlема хана танкист хинна Комиссаров Степан. Ший танк Берлине кховчалый цо. Цига гитлеровцашца улицаш тlа тlемаш деш йохайир цун машин. Комиссаров Степан — II-ча группа инвалид, амма хlанз а тlехьа колхозе болх бу, механизаторий бригаде. Хlаьта ше хало мара лелалуш воацача Крапивин Александра цхьаь дlалела ца могадаь цунна санна мах боацаш путевка а дlаваха билет а денна моттигерча тlема комиссарнато саг вайтав уллув ваьккха.

— Тlема инвалидий группа дьлла а хул Цхалтубски тlема гlулакхаш тlарча наха йолча санаторе салоlаш, — дувц цун начальника Грузински ССР заслуженни лоро медицински служба полковника Мардалейшвили Шотас. — 1979 шера, масала, 352 саг хилар тхашига шоай унахцlено тоаеш, хlаьта 1980 шера — 600 гарга саг. Дукхагlча даькъе тlом болча хана хиннача човнаш ца дувзадеша да цар лазараш, хlаьта иштта ха цхарна дувзадена хиина дегапхьаний лазараш а да. Цу лазарашта, ховш долча тайпара, толамца дарба ду цхалтубски курорте. Хlаьта а тха санаторерча лораша lилма-практически земаш даьхар дарбаи эффективность миштай хьожаш. Царех хьахиннарех пайда ийцар Цхалтубе дарба де йиш йола а йоаца а лазараш халагlаш да къоастадаре. Цо торо хилийтар моттигашка духхьал Цхалтубо яхача курорте дарба де йиш йола лазараш дола нах ца ахийтара нийса къестабе.

Тlема гlулакхаш тlарча наха лаьрхlачул совгlа кхы а 15 дарба ду моттиг я Цхалтубе.

СССР оборона Министерстви Профессиональни Союзий Ерригсоюзни Централни Советех дийцар сона тlема доакъашхой социально lалашбаре системах. Дукхача кхьача льготашта юкъе къаьстта моттиг дlалоаш медицински гlулакхаш дара по рядок царна гlойле хургйолаш оттаяро. Къоастадаь аьлча, тlема ветеранашта хьалхарча аргlашка йоагlа санаторе, салоlача цlеношка, профилактораре ваха путевка. Хlаьта цхьоалагlчей шоллагlчей группай инвалидашта махбоацаш ду санатореш ка дарба. Масала, 1979 шера Москве мах боацаш 4 эзар санаторни путевка еннай тlема инвалидашта, хlаьта иштта мах боацаш 400 эзар сома нахьа молхаш а еннай. Цу шера духхьал ВЦСПС линегlа хьожаь путевкаш кхаьчар 70 эзар тlема ветеранага.

Советски наьха вахара хьал тоа ме лу, дукхагlа хул гера бе а дезла Даьхе лораьярий вахари бытя тоадара торонаш. 1980 шу доладеннача хана арабаьлар инвалидашта а иштта тlема берригача доакъашхошта а, здравницашка мах боацаш телача с льготи путевкаех дарба дайтар а чулацаш дукха керда льготаш луш бола «Сийлахь-боккхача Даймехка тlема доакъашхой материально-бытовой хьалаш тоадара кхы тlа а де дезарий» хьакъехьара КПСС ЦК, СССР Министрий Совета сацам.

«1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни детlайоалара кертерча лостамаш тlа» лаьрхlа да «Сийлахь-боккхача Даймехка тlема доакъашхой вахара хьалаш дlахо тоадара гlулакхаш де».

Степан ФЕДОСЕЕВ,
АПН корреспондент.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителя — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партий вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02126. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1206.